

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อ : ศึกษาจากวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงิน แขวงไซยะบุรี สปป.ลาว

มารี ซากาโมโตะ

นักศึกษาปริญญาโท สาขาภูมิภาคศึกษา

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงิน แขวงไซยะบุรี สปป.ลาว เพื่อวิเคราะห์ลักษณะและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ตลอดจนวิเคราะห์การใช้ความหมายทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อเพื่อแสดงและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงินได้เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในกระบวนการผลิตผ้าทอ และการเลือกสรรผ้าทอที่เป็นเครื่องแต่งกายเกิดผลกระทบต่อนความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อ โดย

เปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งในด้านสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สู่ความสัมพันธ์แบบมุ่งเน้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ พบว่ามีสาเหตุหลักมาจากการกำหนดนโยบายของรัฐด้านการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์พื้นที่แนว ชายแดนไทย-ลาวที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์

ในสภาพการณ์เหล่านี้ ผ้าทอไทลื้อในปัจจุบันกลายเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มชนทั้งสองรวมถึงทางรัฐพยายามช่วงชิงความหมายของผ้าทอไท ลื้อเมืองเงิน เพื่อใช้เป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตัวเองไปตามเงื่อนไข สถานการณ์ และผลประโยชน์ กลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจ ระหว่างกลุ่มชน หรือระหว่างรัฐกับกลุ่มชน เช่น ในการหยิбыืมและเลือกใช้ เครื่องแต่งกายไทลื้อโดยชาวมุ การใช้ผ้าทอเป็นเครื่องมือในการสร้าง “อัต ลักษณ์ที่สามารถซื้อขายได้ (Marketable Identity)” ของชาวไทลื้อ และ การใช้ผ้าเช็ดไทลื้อเมืองเงินเป็นสิ่งแสดง “ความเป็นเมืองเงิน” เชื่อมโยง กับ “เมืองแห่งวัฒนธรรมไทลื้อ” เพื่อรณรงค์การท่องเที่ยวและการค้าของ หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นแต่กระนั้นผู้เขียนพบว่าทั้งชาวมุและไทลื้อยังดำเนิน พิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและขวัญ โดยมีผ้าทอเป็นสิ่งที่สื่อความหมาย เชิงสัญลักษณ์ในพื้นที่ทางความคิดของตน ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องช่วงชิงความ หมายทางวัฒนธรรมจากใคร

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์, วัฒนธรรมผ้าทอ, ชาวไทลื้อ, ชาวมุ, อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

The Change of Ethnic Relations between Khmu and Tai Lue: A Study of Textiles Cultures in Muang Ngoen, Sayabury Province, Lao PDR.

Mari Sakamoto

Student of Master's course, Department of Regional Studies,
Faculty of Political Science and Public Administration,
Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.

ABSTRACT

This paper aims to study the change of ethnic relations between Khmu and Tai Lue through textiles culture in Muang Ngoen, Sayabury Province, Lao PDR in order to analyze aspects and its primary causes for the change of ethnic relations between Khmu and Tai Lue through textiles culture as well as its influences towards contesting cultural meaning of the Tai Lue textiles in order to make their ethnic identities.

It is found that the textiles culture in Muang Ngoen have been changed obviously in the process of textiles production and their

choice of costumes. These changes have affected ethnic relations between Khmu and Tai Lue, changed from relationship depending on each other by exchanging products to the one emphasizing on monetary economy and trade system, which caused by Lao Government's economic and social policies as well as social and economic influences from globalization around border areas between Laos and Thailand.

In this situation the Tai Lue textiles have become cultural representation which both Khmu and Tai Lue people as also as the Lao State try to use its cultural meaning as a strategy in order to express their ethnic identities on their specific situations and interests. That makes the textiles will be used for power-negotiation between ethnic groups and/or between ethnic groups and the Lao Government, such as using Tai Lue costumes by Khmu people, using textiles production for making their "Marketable Identity" by Tai Lue people and using Pha Ched (Tai lue shoulder cloth) for making "Muang Ngoen identity" related to Tai Lue culture by local government in order to promote local tourism and trade.

However, it is also found that both Khmu and Tai Lue people in Muang Ngoen still practice spiritual ceremonies on their own "mental space" by using specific textiles as spiritual symbols for

representing their ethnic identity. In this "mental space" they don't have to contest any cultural meanings from others.

Keywords: ethnic relations, textiles culture, Khmu, Tai Lue, ethnic identity

1. ความนำ

ผู้ศึกษามีความสนใจต่อวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อมานาน เนื่องจากการใช้เทคนิค สี หรือโครงสร้างของลวดลายแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ วิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นที่อยู่ล้อมรอบบริเวณนั้นๆ สิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นก็คือ ในวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อแต่ละพื้นที่ กระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอไม่ว่าจะเป็นทางด้านการผลิต การแลกเปลี่ยนซื้อขาย หรือการใช้ผ้าทอก็ตาม ส่วนใหญ่จะพบว่ามีชาวพื้นถิ่นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร หรือเรียกว่าชาวมุ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ซึ่งวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ก็มีความสัมพันธ์กับชาวมุเช่นเดียวกัน

การหีย้อมเครื่องแต่งกายของไทลื้อโดยชาวมุ ยังปฏิบัติกันอยู่ในเมืองเงินจนถึงปัจจุบัน ทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ จนกลายเป็นชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวมุ เครื่องแต่งกายเหล่านี้ในอดีตชาวมุได้มาจากการแลกเปลี่ยนกับวัสดุการผลิตผ้าทอ เช่น ฝ้ายและใบห้อม หรือซื้อด้วยเงินหมั้นเป็นเหรียญเงินที่ใช้ในสมัยฝรั่งเศสปกครอง ในปัจจุบันซื้อขายด้วยเงินตราของลาวและไทย นอกจากนี้ ชาวมุบางส่วนในเมืองเงินเคยเรียนรู้และปฏิบัติงานบางส่วนในกระบวนการผลิตผ้าทอไทลื้ออีกด้วย

เมืองเงินอยู่ในพื้นที่แนวชายแดนระหว่างไทย-ลาว มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โดยมีการก่อสร้างถนนสายต่างๆ เชื่อมโยงระหว่างประเทศไทย ลาว และจีน เพิ่มมูลค่าการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ซึ่ง

มีผลต่อการผลิตและการค้าของผ้าทอไทลื้อ ชาวไทลื้อจำเป็นต้องอาศัยวัสดุและตลาดของไทยเป็นหลัก จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอเปลี่ยนแปลงไป

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงิน แขวงไชยยะบุรี สปป.ลาว ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด เพราะเหตุใด และทั้งชาวขมุและไทลื้อพยายามจะใช้ความหมายของวัฒนธรรมผ้าทอเพื่อแสดงหรือสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างไร

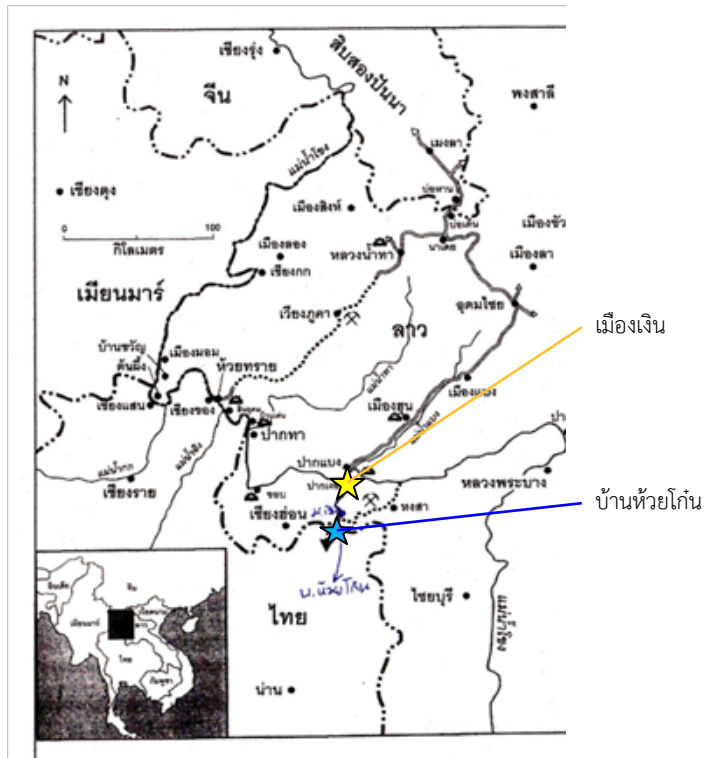
แนวคิดที่นำมาวิเคราะห์นั้นคือแนวคิดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ของ Frederik Barth (อ้างใน ยศ 2551, 49 - 50) กล่าวว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (socially constructed) และประกอบขึ้นจากปัจเจกบุคคลที่พยายามแสดงตัวตนว่าเขาเป็นใคร โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น “ยุทธวิธี” ทั้งนี้ผู้เขียนได้มองวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงินเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สถานการณ์ และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงในพื้นที่แนวชายแดน ซึ่งมีการเคลื่อนไหวของผู้คน สินค้าและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติมาโดยตลอด

นอกจากนี้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นกระบวนการ (process) ที่ไม่อาจที่จะพิจารณาแยกออกจากความสัมพันธ์กับหน่วยทางสังคมอื่นๆ เช่น รัฐชาติ ความสำคัญทางชาติพันธุ์จึงไม่เพียงแต่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม หากแต่ยังเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มชนผู้มีอำนาจ (dominant group) กับกลุ่มที่ด้อยอำนาจกว่า (subordinate group) (เป็น

แก้ว 2546, 8 - 9) ผู้เขียนจะอธิบายการช่วงชิงความหมายของวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงินโดยหน่วยงานของรัฐ เพื่อมุ่งเน้นใช้ประโยชน์ต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติลาว และการสร้างความหมายทางสัญลักษณ์วัฒนธรรม เพื่อบรรณการท่องเที่ยงและการค้าในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-ลาว

2. ข้อมูลทั่วไปของเมืองเงิน แขวงไชยะบุรี สปป.ลาว

เมืองเงินตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาวบนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ ล้อมรอบด้วยเทือกเขาอยู่ระหว่างแม่น้ำโขงและแม่น้ำน่าน มีที่ลุ่มและที่ราบเพียงเล็กน้อยตามริมลำธาร ทางทิศใต้มีชายแดนติดกับประเทศไทยที่บ้านห้วยโก้น อําเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยบริเวณชายแดนได้มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรตั้งแต่ พ.ศ.2537 และยกระดับเป็นด่านสากลช่วงปลายปี พ.ศ. 2551 ในบริเวณนี้มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญคือถนนทางหลวงหมายเลข 2W หรือ AH13 เชื่อมต่อจากจังหวัดน่าน ผ่านเมืองเงินและปากแบ่งจนถึงอุดมไซ ไปสู่ชายแดนติดกับเขตสิบสองพันนา ประเทศจีน ส่วนเส้นทางเรือในแม่น้ำโขง สามารถขึ้นเรือข้ามฟากที่ทำปากห้วยแคนในเมืองเงินไปปากแบ่ง แขวงอุดมไซ และนั่งเรือต่อไปยังหลวงพระบางได้ สำหรับการค้าบริเวณชายแดนในปัจจุบันได้มีการจัดตลาดนัดที่ตำบลบ้านห้วยโก้นทุกๆ วันพุธและวันเสาร์

สงครามโลกครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2484 และตั้งเป็นจังหวัดล้านช้าง แต่ต้องคืนให้อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่งหลังสงครามใน พ.ศ. 2489

ปัจจุบันเมืองเงินมีฐานะเทียบเท่าอำเภอในระบบการปกครองแบบประเทศไทย ประกอบด้วย 22 หมู่บ้าน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 16,866 คน ไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่มีจำนวนมากที่สุดในประชากรทั้งหมด คือ 5,960 คน (ร้อยละ 35.33) รองลงมา คือ ขมุ 5,471 คน (ร้อยละ 32.43) ม้ง 4,405 คน (ร้อยละ 26.11) ลาว 937 คน (ร้อยละ 5.55) ปรีย¹ 82 คน (ร้อยละ 0.48) ไทดำ 11 คน (ร้อยละ 0.06) และอื่นๆ รวมกัน ร้อยละ 0.04² ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร ทำนาและทำไร่ โดยปลูกข้าวเหนียว ข้าวโพดลูกเดียว ถั่ว ลิสง งามา เป็นต้น เนื่องจากเมืองเงินอยู่ในพื้นที่ชายแดนและติดต่อกับชายแดนกับรัฐที่อยู่ทางภาคเหนือของไทยมานานจนถึงปัจจุบัน การประกอบอาชีพและสภาพเศรษฐกิจที่นี่จึงมีพัฒนาการตามสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของทั้งประเทศไทยและลาว ซึ่งภายหลังกองบาลสป.ลาว ใช้นโยบายการค้าตามระบบตลาดเสรีมากขึ้น พร้อมทั้งมีอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาทำให้ระบบทุนนิยมจากประเทศเพื่อนบ้านข้ามเข้ามาจากชายแดน โดยเฉพาะในช่วงระยะ 5 ปีที่ผ่านมา นักธุรกิจชาวไทยและชาวจีนเข้ามามีบทบาทในการสั่งซื้อข้าวโพดและลูกเดียวจากชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ชาวเมืองเงินหลายครอบครัว ทั้งชาวขมุ ม้ง และไทลื้อ เพิ่มปริมาณการปลูกพืชสองชนิดนี้ สำหรับผู้หญิงชาวไทลื้อส่วนใหญ่รับจ้างทอผ้า

¹ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร เช่นเดียวกับชาวขมุ ซึ่งชาวปรียหรือมัลในในประเทศไทยถูกเรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ “ถิ่น”

² ข้อมูลจากสำนักงานที่ว่าการเมืองเงินใน ค.ศ. 2012 (พ.ศ. 2555)

ที่บ้านของตนเป็นอาชีพเสริม บางคนเป็นแม่ค้าคนกลางในการส่งออกผ้าทอ ไทลื้อไปขายในประเทศไทย หรือภายในประเทศลาว

3. ชาวขมุและชาวไทลื้อ

ชาวขมุ อาศัยอยู่ในประเทศจีน เวียดนาม ไทย และลาว เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มชนที่เก่าแก่ที่สุดในดินแดนสุวรรณภูมิ และก่อนที่ชาวลาวก่อตั้งอาณาจักรล้านช้าง ชาวขมุเคยมีอาณาจักรเป็นของตนเองในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ที่มีชื่อว่าเมืองขวหรือเมืองเซ่า ซึ่งอยู่ในแขวงหลวงพระบางในปัจจุบัน (นิพัทธ์เวช 2539, 1; Simana 2005, 179 - 180) ชาวขมุเรียกตนเองว่า กำหมุก็มหมุ แปลว่า คน หรือมนุษย์ กลุ่มชาติพันธุ์ขมุในประเทศลาวจะแบ่งออกเป็น 2 สาขาใหญ่ตามความแตกต่างทางด้านสำเนียงภาษาพูด คือ ขมุอู³ และขมุร็อก ขมุอูอาศัยอยู่ทางด้านตะวันออกของภาคเหนือและภาคกลาง ส่วนขมุร็อกอยู่ทางตะวันตกของภาคเหนือ (Simana 2003, 2) ประชากรชาวขมุทั้งประเทศมี 613,893 คน หรือร้อยละ 10.9⁴ ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งมีจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในอันดับที่ 2 รองลงมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ชาวขมุในเมืองเงินมี 2 สาขากลุ่มย่อย ได้แก่ ขมุร็อกและขมุลื้อ⁵ การตั้งถิ่นฐานของแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่แยกกันอยู่ในคนละหมู่บ้าน สำหรับชาวขมุลื้อ

³ เอกสารบางฉบับจำแนกกลุ่มย่อยแตกต่างกัน คือ ขมุเจืองกับขมุร็อก โดยจัดขมุอูให้เป็นชื่อกลุ่มย่อยภายในกลุ่มของขมุเจือง (ประชัน 2539, 167)

⁴ จากข้อมูลสถิติแห่งชาติ สปป.ลาวครั้งที่ 3 ของ ปี ค.ศ. 2005 (พ.ศ. 2548)

⁵ ขมุลื้อเป็นกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสาขากลุ่มใหญ่ขมุร็อก ขมุลื้อมีความใกล้ชิดกับชาวไทลื้อในการตั้งถิ่นฐาน และประเพณีปฏิบัติต่างๆ เป็นต้น

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของบรรพบุรุษของตนสืบทอดกันมาว่า พวกเขาได้อพยพมาจากสิบสองปันนาและหลวงน้ำทาพร้อมชาวไทลื้อเมืองเงินตั้งแต่วรร 250 - 300 ปีที่แล้ว โดยได้ตั้งถิ่นฐานใกล้กับหมู่บ้านไทลื้อ ทำให้พวกเขา สืบทอดประเพณีคล้ายชาวไทลื้อ เช่น ไม่ฉลองปีใหม่ตามประเพณีดั้งเดิมของ ชาวขมุที่เรียกว่า “บุญเกอะ” แต่กลับฉลองปีใหม่ตามประเพณีของชาวไท ลื้อแทน แม้พวกเขาจะยังไม่ทิ้งความเชื่อเกี่ยวกับผีก็ตาม

ชาวขมุร้อยละใหญ่เคยอยู่หมู่บ้านห่างไกลบนภูเขา แต่ในราวปี พ.ศ. 2540 ทางของเมืองเงินให้ชาวขมุย้ายมาอยู่รวมกันในพื้นที่บริเวณริมถนนสายหลัก จะได้มีความสะดวกต่อการปกครองและการจัดโครงสร้างพื้นฐานให้ แต่ละชุมชน เนื่องจากชาวขมุร้อยละใหญ่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านไทลื้อ การดำรง ชีวิตและจารีตประเพณีจึงมีลักษณะเป็นของตนเองมากกว่าชาวขมุลื้อ แม้มี การติดต่อค้าขายกับชาวไทลื้อเช่นเดียวกัน

ชาวไทลื้อ ได้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตสิบสองปันนาตอนใต้ของประเทศจีนใน ราวพุทธศตวรรษที่ 18 สร้างเมืองเชียงรุ่งขึ้น ชาวไทลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบระหว่างหุบเขา โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสาย สำคัญ รวมถึงแม่น้ำสายย่อยที่ไหลผ่านเมืองต่างๆ ไทลื้อในประเทศลาวได้ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามลุ่มน้ำต่างๆ ได้แก่ ลุ่มน้ำอู ลุ่มน้ำทา ลุ่มน้ำสีง ลุ่มน้ำแบง และลุ่มน้ำงาว นอกจากนี้ ยังได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณที่ราบ ระหว่างหุบเขาในแขวงไซยะบุรี ได้แก่ เมืองเงิน เชียงฮ่อน เชียงลม คอบ หง สา และเมืองเพียง (โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา 2551, 1; ประชัน 2537, 3 - 4)

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองเงินที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2555 (สำนักงานการท่องเที่ยวเขตเมืองเงิน กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม, 2012) ชาวเมืองเงินส่วนหนึ่งโดยไม่ระบุกลุ่มชาติพันธุ์ มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมมาจากสิบสองปันนาตอนใต้ประเทศจีน อีกส่วนหนึ่งมาจากหลวงน้ำทาในราว พ.ศ. 2279 (ค.ศ. 1736)⁶ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเงิน นอกจากนี้ ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งย้ายจากเชียงตุงและเมืองยอง ชาวไทลื้อกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ไทเขิน” หรือ “ไทยอง” ต่อมาเคลื่อนย้ายมาตั้งหมู่บ้านนางัวและนายาง⁷ ทางทิศตะวันออกของเมืองเงิน สำหรับหมู่บ้านสองแห่งนี้ ยังมีหลายครอบครัวมาจากเชียงคำ (พะเยา) และชาวไทใหญ่มาอยู่ร่วมกัน เกิดมีวัฒนธรรมผสมผสานที่แตกต่างจากหมู่บ้านอื่นในเมืองเงิน บ้างก็เรียกว่าเป็นชาว “ยวนเขิน”

⁶ ข้อมูลฉบับอื่นที่สำนักงานการท่องเที่ยวเขตเมืองเงินจัดทำใน พ.ศ. 2543 - 2544 ระบุว่าเจ้าหลวงงมาซ้างพาครอบครัวจำนวนหนึ่งโยกย้ายมาจากเชียงรุ่ง สิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณบ้านหลวง เมืองเงิน ในราวปี พ.ศ. 2180 และต่อมาครอบครัวอีกจำนวนหนึ่งโยกย้ายมาจากบ้านหลวงซอน หลวงน้ำทาในปี พ.ศ. 2224 มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านซอน บ้านดอนแก้ว บ้านดอนมูน (หมู่บ้านสองแห่งหลังนี้ ปัจจุบันรวมตัวเป็นบ้านแก้วดอนกุน)

⁷ ปัจจุบันบ้านนายางและบ้านดอนคำรวมตัวเป็นบ้านนายางคำ อยู่ใกล้ริมน้ำยางและติดกับเส้นทางไปเมืองหงสา

4. วัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน

ในข้อนี้จะกล่าวถึงวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงินที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อ ได้แก่ ผ้าทอในเครื่องแต่งกาย และผ้าทอที่ใช้สอยในพิธีกรรม โดยกล่าวถึงลักษณะผ้าทอและการใช้ผ้าทอของชาวขมุและไทลื้อ

4.1 ผ้าทอไทลื้อเมืองเงินกับการแต่งกาย

ลักษณะผ้าทอไทลื้อเมืองเงินในการแต่งกาย

การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทลื้อเมืองเงินมี “เสื้อดำ” หรือที่ชาวไทลื้อในเมืองเงินเรียกว่า “เสื้อเมือง” และผ้าซิ่นแบบเมืองเงิน หรือ “ซิ่นเมือง” สิ่งที่น่าสนใจในการเรียกชื่อของเสื้อและผ้าซิ่นไทลื้อเมืองเงินว่า “เสื้อเมือง” และ “ซิ่นเมือง” นั้น ผู้ศึกษามีข้อสันนิษฐาน 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. “เมือง” ในชื่อเรียกเหล่านี้ หมายถึง “เมืองน่าน” หรือ “คนเมือง” ในล้านนา เนื่องจากว่าเมืองเงินเคยอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองน่านในสมัยอาณาจักรล้านนา และก่อนฝรั่งเศสเข้ามาปกครองฝั่งขวาของแม่น้ำโขง เห็นได้จากโครงสร้างลวดลายของผ้าซิ่นเมืองเงินแบบ “ซิ่นม่าน” (ดู ภาพที่ 3)
2. “เมือง” ในชื่อเรียกเหล่านี้ หมายถึง “เมืองเงิน” เพื่อเน้นความแตกต่างจากรูปแบบเมืองไทลื้อที่อื่นโดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบไทลื้อและไทวน

3. “เมือง” ในชื่อเรียกเหล่านี้ หมายถึง “คนเมือง” หรือชาวไทยวนดั้งเดิมที่โยกย้ายมาจากหลวงน้ำทาตามข้อมูลอ้างอิงในประวัติความเป็นมาของเมืองเงิน

“เสื้อเมือง” เป็นเสื้อเอวลอยแขนยาว ทำจากผ้าฝ้ายสีดำหรือครามเข้มจากโรงงานหรือจากการทอมือ สืบเสื่อนิยมเย็บตกแต่งด้วยแถบผ้าลายจกขนาดเล็ก และแต่งชายเสื้อด้วยแถบผ้าสีต่างๆ ตรงส่วนเอวมีการตกแต่งด้วยการห้อยแถบผ้าสีต่างๆ ทั้งสองข้างถ้าเป็นเสื้อในโอกาสพิเศษหรือในฤดูหนาวจะใส่ “เสื้อกับหลองแดง” ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเสื้อดำแต่มีผ้าสีแดงซับใน ปัจจุบันมีการผลิตเสื้อเมืองแบบประยุกต์ มีลักษณะเสื้อที่มีกระดุมติดด้านข้างให้เข้ารูปและสวมง่าย ตรงส่วนเอวไม่มีการห้อยแถบผ้าสีต่างๆ เหมือนเสื้อเมือง เสื้อลักษณะนี้ชาวขมุในวัยเยาว์นิยมใส่ในพิธีกรรม

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อเมืองเงินตามจารีตประเพณี
(บันทึกภาพ: กรกฎาคม 2555 ณ บ้านนายางคำ เมืองเงิน)

ผ้าขึ้นเมืองเงิน หรือ “ขึ้นเมือง” มีลายริ้วขวางและตกแต่งกลางตัวขึ้นด้วยเส้นฝ้ายหรือไหมสีเหลือง ขมพู ม่วง เขียว ฯลฯ นิยมทอลวดลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนด้วยเทคนิค “มุกหมัด”⁸ ส่วนต้นขึ้นมีสองสี สีดำและสีแดงเรียกว่า “ดินดำ” และ “เล็บแดง” รายละเอียดโครงสร้างลวดลายบนผืน “ขึ้นเมือง” แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบ “ขึ้นตาลือ” (มีลักษณะลายขวางจัดระยะไม่สม่ำเสมอแต่รูปแบบการจัดระยะห่างนั้นมีแบบแผน) และ “ขึ้นม่าน” (แบบไทยวนของเมืองน่าน) ตามภาพที่ 3 นอกจากนี้ มีการผลิตขึ้นเมืองประยุกต์ที่มีความยาวของขึ้นสั้นลงเพื่อความสะดวกในการสวมใส่เหมือนการนุ่งขึ้นลาวของชาวลาว ทำให้โครงสร้างลวดลายทั้งผืนหดเล็กลงพื้นที่ทอลวดลายจึงน้อยลงตามขนาดความยาวของผ้าขึ้น และส่วนใหญ่ใช้ลวดลายที่ทอง่าย ประหยัดเวลา

⁸ เทคนิคการตกแต่งลวดลายโดยใช้เส้นพุ่งพิเศษเช่นเดียวกับขีดและจก แต่ใช้วิธีเก็บลายไว้บนเขาหรือตะกอก 3 ไม้ เรียกว่า “เขาปือก” ทำให้เกิดเป็นลายรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กประกอบกันจนกลายเป็นลวดลายต่างๆ (ทรงศักดิ์ 2551)

ภาพที่ 3 ชาย: ผ้าขึ้นเมืองเงินที่มีลักษณะแบบ “ขึ้นม่าน” (บันทึกภาพ: มกราคม 2555 ณ บ้านน้ำเงิน เมืองเงิน)

ชาว: ผ้าขึ้นเมืองเงินที่มีลักษณะแบบ “ขึ้นตาล้อ” (บันทึกภาพ: กรกฎาคม 2555 ณ บ้านบิหมี่ เมืองเงิน)

สำหรับเครื่องแต่งกายของผู้ชายมีเสื้อแขนยาวแบบคอตั้ง ทำด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามเข้ม เย็บตกแต่งด้วยแถบผ้าจากบริเวณคอเสื้อ สมัยก่อนนิยมใช้เงินปั๊มเงินหมั่น แทนกระดุม เป็นเหรียญเงินที่ใช้อยู่ในสมัยฝรั่งเศสปกครอง

ผ้าเช็ด หรือผ้าพาดบ่าของผู้ชายในพิธีกรรมมีลักษณะพิเศษ คือ ในอดีตใช้เส้นไหมย้อมสีเขียว ชมพู ม่วง เหลือง จกให้สลับกันเกือบเต็มผืนผ้าด้วยเทคนิคผูกหมัด นอกจากใช้เป็นผ้าพาดบ่าแล้ว ยังใช้เป็นผ้าคาดเอวในพิธีบวชลูกแก้ว และในงานประเพณีปีใหม่ด้วย ในปัจจุบันผ้าเช็ดที่นิยมผลิตอยู่มีลักษณะแตก

ต่างกัน คือ ใช้เส้นฝ้ายสีขาวเป็นพื้นผ้า ทำลวดลายด้วยเทคนิคหมักแต่ไม่
ประณีตเหมือนอดีต พื้นที่ทำลวดลายก็ลดน้อยลงและมีระยะห่างกัน

การแต่งกายของชาวไทลื้อเมืองเงิน

ในปัจจุบันชาวไทลื้อเมืองเงินทั้งหญิงและชายส่วนใหญ่ไม่นิยมแต่งกายด้วย
ผ้าทอของตนเองอีกแล้ว กล่าวคือ ผู้หญิงมักจะซื้อชิ้นลาว⁹ มาแต่งทั้งในชีวิต
ประจำวันและโอกาสพิเศษ หรือซื้อผ้าถุงของไทยมาแต่งในชีวิตประจำวัน
พร้อมสวมเสื้อแบบสากลที่ซื้อมาจากตลาดชายแดน ทั้งนี้ หญิงชราและ
วัยกลางคนในบางส่วนกล่าวกับผู้เขียนว่าเพราะเคยนุ่ง “ชิ้นเมือง” จนเบื่อ
รู้สึกว่าการใส่เสื้อผ้าแบบเดิมนั้นแสดงถึงความล้าสมัย อยากใส่ชุดทันสมัย
หรือผ้าชิ้นที่มีรูปแบบชาวลาวนิยมกันนุ่งในเมืองใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลด้านเศรษฐกิจ คือ ผู้หญิงชาวไทลื้อส่วนใหญ่มีอาชีพ
เสริมในการทอผ้าชิ้นเมืองแบบประยุกต์ และผ้าชิ้นแบบใหม่ตามที่แม่ค้าชาว
ไทยสั่งเข้ามา หลายคนเห็นตรงกันว่าพวกเขาต้องการรายได้จากการขายผ้า
เหล่านี้เพื่อเลี้ยงครอบครัว โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเรียนต่อในเมือง
ใหญ่ ดังนั้น ผู้หญิงชาวไทลื้อในปัจจุบันจึงไม่มีเวลาทอผ้าชิ้นแบบเดิมเพื่อตัว
เองและครอบครัว เมื่อขายผ้าชิ้นตามความต้องการของตลาดในประเทศไทย
ได้ พวกเขาก็มักจะซื้อชิ้นลาวที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันมาแต่งได้

⁹ ผ้าชิ้นของกลุ่มไท-ลาวแบบเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ทอด้วยเส้นไหมหรือเส้นใยสังเคราะห์
ตกแต่งด้วยเทคนิคจกหรือขีดในส่วนตีนชิ้น หรือผ้าชิ้นแบบประยุกต์ของกลุ่มไทอื่นๆ เช่น ไท
แดง ไทพวน เป็นต้น

ภาพที่ 4 การนุ่งขึ้นใหม่ลาวของผู้หญิงชาวไทลื้อในพิธีบวช (ยกเว้น 2 คนที่มีเครื่องหมายลูกศรชี้) (บันทึกภาพ: มีนาคม 2555 ณ บ้านนาจัว เมืองเงิน

การแต่งกายในพิธีกรรมของผู้ชาย ส่วนใหญ่ไม่ใช่ชุดไทลื้อเลย สวมกางเกงและเสื้อแบบสากลแทน พร้อมใช้ผ้าขนหนูหรือผ้าพันคอธรรมดาพาดบ่า แต่ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่คงใช้ผ้าเช็ดแบบเมืองเงินพาดบ่าในพิธีกรรม สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้ผ้าเช็ดอีกอย่างหนึ่ง คือ ในประเพณีเดิมของชาวไทลื้อ ผ้าเช็ดเป็นผ้าพาดบ่าที่ผู้ชายไทลื้อใช้ในพิธีกรรม ไม่มีการใช้สอยโดยผู้หญิง แต่ในปัจจุบันผู้หญิงไทลื้อก็นำผ้าเช็ดแบบประยุกต์มาพาดบ่าเหมือนผ้าสไบของชาวลาวที่ใส่ไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ หรือยังนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นผ้าพันคอยามอากาศหนาว

ภาพที่ 5 เครื่องแต่งกายไทลื้อเมืองเงินในพิธีบวชลูกแก้ว (บันทึกภาพ:
มีนาคม 2555 ณ บ้านนาจัว เมืองเงิน)

การแต่งกายที่มีความแตกต่างจากชีวิตประจำวันของผู้ชายไทลื้อ เห็นในกรณีเครื่องแต่งกายของณหรือลูกแก้วในงานบวช ใส่หมวกพิเศษที่ประดับตกแต่งสีสันทึบเหมือนห่านก ปลายของหมวกทำด้วย “ผ้าออน” (“ออน” ในภาษาไทลื้อแปลว่าสีชมพู) คือ ผ้าแพรจีนสีชมพูแดงมัดให้มีรูปทรงแหลมขึ้น มีการมัดผ้าแพรเป็นปมหลายอัน มีธนบัตรมัดติดไว้กับตัวหมวกที่ทำจากผ้าเช็ดหนึ่งผืน ส่วนรอบข้างของหมวกพันด้วยผ้าเช็ดลายประณีตแบบเมืองเงิน ตกแต่งด้วยเหรียญหมันและเหรียญบาท ส่วนรอบเอวนำผ้าเช็ดลายจากด้วยเส้นไหมมาคาดพร้อมเข็มขัดเงินแบบเก่ามาใส่ ผ้าคาดบ่าจะใช้ผ้าสไบไหมที่ซื้อมาจากหลวงพระบาง ใส่ผ้าด้อยไหมที่เป็นผ้าหางกระรอก¹⁰ สีชมพู ม่วง

¹⁰ ผ้าหางกระรอกเป็นผ้าไหมโดยใช้เส้นไหมสีพื้นเป็นเส้นยืน และใช้เส้นไหมเส้นพุ่งที่ตีเกลียวควบกันสองเส้นระหว่างไหมสีกับไหมขาว เมื่อนำมาทอกับเส้นยืนสีพื้นจะทำให้เกิดลายเหลื่อมกันเป็นสีเหลืองคล้ายหางกระรอก

หรือน้ำตาลเข้มข้นที่สืบทอดมาแบบลอยชาย ทั้งนี้ เพื่อให้หน้าคาวชแต่งชุดเหมือนเจ้าชาย โดยเน้นเอาผ้าไหมจากต่างถิ่นมาใช้ เช่น ผ้าสไบไหม ผ้าด้อยไหม เป็นต้น เพื่อแสดงการเลื่อนฐานะทางสังคมเป็นคนชนชั้นสูง ผู้เป็นแม่และญาติพี่น้องฝ่ายหญิงช่วยกันทำเครื่องนุ่งห่มในงานบวช รวมถึงถุงเป้งที่ใส่สิ่งของมีค่าห้อยไว้กับบาตร

การแต่งกายของชาวขมุเมืองเงิน¹¹

การแต่งกายในชีวิตประจำวันและในงานประเพณีสำหรับผู้หญิงชาวขมุ โดยเฉพาะหญิงชรา วัยกลางคน และนักเรียน มีผ้าชิ้นไทลื้อแบบ “ชิ้นเมือง” คนละ 1 - 2 ผืน และเสื้อดำหรือ “เสื้อเมือง” คนละ 1 ตัว จากการลงพื้นที่ในเมืองเงิน ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าชาวขมุคือวัยกลางคนและวัยชรา มีชิ้นเมืองอย่างน้อยคนละ 2 ผืน ได้แก่ ผืนที่มีลวดลายน้อยสำหรับชีวิตประจำวัน และผืนที่มีลวดลายมากและมีความประณีตเพื่อนุ่งในงานประเพณีและงานฉลอง ผ้าชิ้นบางผืนใช้เส้นพุ่งเป็นเส้นไหมสีต่างๆ ทอเป็นลวดลายประณีต ถูกเก็บไว้รักษาอย่างดีเป็นระยะเวลานานถึง 10 ปี ส่วนหญิงชราชาวขมุบางคนนิยมสวมเสื้อเมืองในหน้าหนาว

¹¹ ชาวขมุในบางพื้นที่ เช่น แขวงอุดมไชย จะทอผ้าชิ้นโดยการใช้กี่เอว ผ้าชิ้นของชาวขมุเหล่านี้มีลักษณะลายริ้วขวาง แต่สำหรับชาวขมุเมืองเงินยังไม่พบหลักฐานของการทอผ้าแบบนี้เอว นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ เติตศักดิ์ อินแสง (30 ธันวาคม 2556) ชาวขมุเมืองเงิน เคยสวมเสื้อที่มีลักษณะคล้ายกับเสื้อชาวปากะญอ แต่ปัจจุบันไม่นิยมสวมเสื้อแบบนี้แล้ว

ภาพที่ 6 เครื่องแต่งกายของชาวขมุในชีวิตประจำวัน
(บันทึกภาพ: กุมภาพันธ์ 2554 ณ บ้านทาง เมืองเงิน)

การแต่งกายในงานประเพณีที่ทางการจัดขึ้นระดับเมือง เช่น บุญสว่างเรือ หรือ การแข่งเรือเพื่อบวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองแม่น้ำ โดยจัดขึ้นในช่วงออกพรรษาตรงกับเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ในงานประเพณีนี้หญิงชาวขมุที่เป็น “นางเรือ” หรือแม่ย่านางนิยมใส่ชุดไทลื้อ มัดหัวด้วยผ้าสีแดง หรือ โปกศีระชะด้วยผ้าฝืนพิเศษ เป็นผ้าฝืนสีดำหรือสีครามเข้ม ปักลวดลายรูปเรขาคณิตพร้อมการปะผ้าชิ้นเล็กๆ (Appliqué) ตกแต่งด้วยกระดุม เหริยญเงินที่เรียกว่าเงินปี้และเงินจุก ทำให้มีความโดดเด่นและแตกต่างจากชาวไทลื้อ ถ้าเป็นงานประเพณีที่จัดเฉพาะภายในชุมชนหรือหมู่บ้านโดยไม่เป็นทางการ ชาวขมุจะไม่ให้ความสำคัญต่อเครื่องแต่งกายมากนัก มีทั้งคนที่นั่งขึ้นเมือง ขึ้นลาว หรือผ้าถุง โดยไม่ได้ใช้ผ้าโปกศีระชะซึ่งเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงความเป็นชาติพันธุ์

ภาพที่ 7 “นางเรือ” ชาวชุมในบุญสงกรานต์ (บันทึกภาพ: มีนาคม 2555 ณ บ้านหลวง มีชัย เมืองเงิน)

4.2 ผ้าทอไทลื้อเมืองเงินกับความเชื่อและพิธีกรรม

ผ้าทอที่ใช้สอยในครัวเรือนและพิธีกรรมของชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อเมืองเงินให้ความสำคัญกับผ้าทอที่ใช้สอยในครัวเรือนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อประมาณ 15 - 20 ปีที่แล้ว ผู้หญิงชาวไทลื้อจะแต่งงานสร้างครอบครัว ต้องทอผ้าที่ใช้ในครัวเรือนให้ครบทุกชุด ประมาณ 8 - 10 ชุด เพื่อใช้สอยในครอบครัวและในกรณีมีญาติพี่น้องมาพักแรม ได้แก่ ผ้าเสื่อหรือฟูก ผ้าห่มหรือผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม ผ้าก๊อบ (ผ้าที่ใช้ปูนอนสำหรับพระสงฆ์ หรือคนเฒ่าคนแก่ขณะถือศีลที่วัด หรือฆราวาสใช้ปูนอนขณะเดินทาง) ผ้าเต็ม (ผ้าที่ใช้ห่มคลุมในเวลาปกติแบบพอดีตัว หรือผ้าที่ใช้พันลำตัวของผู้อยู่หมั้นที่บอบอีกทีหนึ่งในการมัดทาร์กไว้กับลำตัว) ผ้านั่ง (เบาะผ้าที่ใช้สำหรับรองนั่ง เย็บจาก

ผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามเข้มที่ย้อมด้วยหม้อห้อม) หมอน (ในเมืองเงินมีหมอนสี่ หมอนหก และหมอนผา) และมุ้งดำ แต่ในปัจจุบันมีเหลือแต่การทอผ้าบางชนิดเท่านั้น ผ้าที่ยังนิยมทออยู่มีแต่ผ้าห่มและผ้าหลบ บางคนยังทำผ้าก๊อบและหมอนอยู่บ้าง ส่วนผ้าประเภทอื่นรวมถึงพุกและมุ้งดำ ส่วนใหญ่ซื้อมาจากตลาดชายแดนซึ่งเป็นสินค้าของไทย

ผ้าประเภทดังกล่าว นอกจากจะใช้ในครัวเรือนแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องไทยทานในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีทานธรรม เพื่อบูชาบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปให้ใช้ในภพหน้า ในอดีตผ้าทอเหล่านี้นิยมใช้เส้นไหมมาตกแต่งลวดลายบางส่วน และสื่อความหมายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายของชาวไทลื้อเมืองเงิน ผสมผสานและกลมกลืนระหว่างศาสนาพุทธกับความเชื่อแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ

ผ้าห่มของชาวไทลื้อเมืองเงินเรียกว่า “ผ้าห่มง้าง” ตกแต่งด้วยลวดลายทางแนวตั้งตามความยาวของผ้า ได้แก่ “ลายงูลอย” และ “ลายหน่วยเครือ” ส่วนใหญ่ทอกลายเป็นสีแดงบนพื้นผ้าสีขาว ตั้งแต่อดีตจนถึงประมาณ 20 ปีที่แล้ว เมื่อเจ้าบ่าวชาวไทลื้อแห่ไปบ้านเจ้าสาว มักจะเอาผ้าห่มง้างที่แม่ทอให้มาพาดบ่า โดยเอาด้านที่มีลวดลายสีแดงพับเข้าไปอยู่ด้านใน นอกจากนี้ ยังใช้ผ้าห่มในการห่อศพหรือใช้เป็นผ้าปกโลงศพจนถึงปัจจุบันอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผ้าห่มง้างสำหรับชาวไทลื้อเมืองเงิน ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านของชีวิต (rite of passage)

ภาพที่ 8 “ผ้าห่มจ้าง” ที่ใช้เป็นผ้าปกโลงของชาวไทลื้อ (บันทึกภาพ: พฤศจิกายน 2555 ณ บ้านเวียงแก้ว เมืองหงสา)

การใช้ผ้าทอในพิธีกรรม นอกจากจะมีผ้าห่มหรือเครื่องนอนต่างๆ ที่ใช้ในการบูชาผู้ล่วงลับไปแล้ว ยังมีการใช้ชิ้นเมืองและเสื้อเมืองในพิธีสู่ขวัญ โดยใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงเจ้าของผ้า เพื่อที่จะเรียกขวัญกลับมาสู่ร่างกายของตน และยังมีการใช้เสื้อผ้าในการสู่ขวัญช้างอีกด้วย ถ้าเป็นช้างตัวผู้จะใช้เสื้อผู้ชายแบบเมืองเงินและผ้าด้อย ถ้าเป็นช้างตัวเมียจะใช้เสื้อเมืองและชิ้นเมืองในการประกอบพิธีกรรม ช้างเป็นสัตว์เลี้ยงที่ชาวไทลื้อเมืองเงินเคยใช้เป็นพาหนะเพื่อขนถ่ายสินค้า ข้าว ฯลฯ ในอดีต จนกระทั่งปัจจุบันยังมีบางครอบครัวเลี้ยงช้างเพื่อใช้ในการลากไม้ในป่า

การใช้ผ้าทอไทลื้อในครัวเรือนและพิธีกรรมของชาวขมุ

สำหรับชาวขมุผ้าทอที่ใช้สอยในครัวเรือน เช่น ผ้าเสื้อ ผ้าหลบ ผ้าห่ม และมุ้งดำนั้น ไม่มีความหมายทางวัฒนธรรมดังที่ชาวไทลื้อยึดถือในการปฏิบัติทาง

พิธีกรรม แต่มีการใช้สอยในฐานะที่เป็นเครื่องนอน โดยแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกับชาวไทลื้อเมืองเงิน ในปัจจุบันชาวขมุหลายครอบครัวเริ่มหันมาใช้เครื่องนอนสำเร็จรูปจากจีนและไทยเหมือนชาวไทลื้อเมืองเงิน โดยซื้อมาจากตลาดขายแดนบ้านห้วยโก๋น หรือซื้อผ่านแม่ค้าชาวลาวหรือชาวไทลื้อในเมืองเงินการใช้ผ้าทอไทลื้อเมืองเงินในพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติกันอยู่ก็คือ ใช้เสื้อเมืองและชิ้นเมืองในพิธีสู่ขวัญต่างๆ เช่น พิธีสู่ขวัญปีใหม่ในงานบุญเกราะ พิธีเรียกขวัญลูกข้าว พิธีสู่ขวัญในการกินตอง เป็นต้น โดยนำเสื้อและชิ้นเมืองมาวางไว้ขณะทำพิธีสู่ขวัญ เพื่อเป็นสัญลักษณ์และสื่อความหมายถึงเจ้าของเสื้อผ้า นั้นๆ บางครั้งใช้เป็นเสื้อผ้าเป็นของขวัญมอบในพิธีกรรม โดยลูกสะใภ้มอบเสื้อเมืองและชิ้นเมืองให้แก่แม่สามี

นอกจากนี้ ในการสู่ขวัญปีใหม่ของชาวขมุ มีการใช้ฝ้ายย่นต์ มีลักษณะคล้ายกับผ้าสไบ ชาวขมุเรียกว่า “ผ้าปรีเนาะ” เป็นผ้าเก่าแก่ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยแม่เรือนนำ “ผ้าปรีเนาะ” ใส่เคียงกับบ่า นำเส้นฝ้ายมามัดไว้กับผ้า เพื่อสู่ขวัญให้แก่ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีรวมถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมมีการบูชาผีพ่อผีแม่ ขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองลูกหลานให้มีข้าวปลาอาหารกินเพียงพอสำหรับปีใหม่อีกด้วย แต่น่าเสียดายที่ผู้เขียนไม่สามารถได้คำตอบที่ชัดเจนจากชาวขมุเกี่ยวกับที่มาของผ้าประเภทนี้ว่าเป็นผ้าทอของชาวไทลื้อเมืองเงินหรือไม่ ผ้าชิ้นนี้ใช้มานานจนดำ ไม่สามารถมองเห็นลวดลายได้ อย่างไรก็ตาม “ผ้าปรีเนาะ” มีความสำคัญกับชาวขมุที่เมืองเงิน เป็นผ้าที่ใช้ในการสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ หรือผ้าสื่อความหมายถึงตัวแทนของผีบรรพบุรุษ หรือสิ่งที่คุ้มครองสมาชิกทั้งครอบครัว

5. ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับชาวไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน

ในข้อ 4 ผู้เขียนได้อธิบายถึงการใช้ผ้าทอไทลื้อเมืองเงินของชาวขมุและไทลื้อที่เป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องนอน และผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ผ้าทอเหล่านี้ ชาวขมุได้มาจากการแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชาวไทลื้อเมืองเงิน และบางส่วนเคยผลิตด้วยตัวเอง ในข้อนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับชาวไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อทั้งในการแลกเปลี่ยนซื้อขายและการผลิต

5.1 การแลกเปลี่ยนซื้อขายผ้าทอไทลื้อในเมืองเงิน

จากการสัมภาษณ์หญิงชาวไทลื้อเมืองเงินผู้หนึ่ง อายุประมาณ 65 ปี พบว่าตั้งแต่สมัยแม่ของเขายังเป็นสาวอยู่จนถึงช่วงเวลาประมาณ 20 - 30 ปีที่แล้ว ผู้หญิงไทลื้อมีหน้าที่ทอผ้าและให้สามีเอาผ้าไปขายที่หมู่บ้านขมุเพื่อแลกกับวัสดุการทอผ้าและย้อมสี เช่น ฝ้าย ใบห้อม และเปลือกไม้บางชนิด รวมถึงข้าวไร่ ของป่าและสัตว์เลื้อย ในสมัยนั้นการแลกเปลี่ยนระหว่างดอกฝ้ายกับผ้าชิ้น ถ้าเป็น “ชิ้นเมือง” ฝืนเก่าหนึ่งฝืนแลกกับดอกฝ้ายได้ประมาณ 3 - 4 กิโลกรัม ถ้าเป็น “ชิ้นเมือง” ฝืนใหม่ แลกกับดอกฝ้ายได้ประมาณ 10 กิโลกรัม หรือ “ชิ้นเมือง” ฝืนใหม่ลายธรรมดาได้เงิน 1 หมัน¹² “ชิ้นเมือง” ฝืนใหม่ลายประณีต ได้เงิน 2 - 3 หมันแล้วแต่ความยากในการทอลวดลาย

¹² ในช่วงประมาณ 20 ปีที่แล้ว เงินหมัน 1 หมันมีค่าประมาณร้อยละห้าบาท ในปัจจุบันผู้สะสมเงินเหรียญซื้อขายในราคาประมาณ 1,000 บาทต่อ 1 หมัน

นอกจากผ้าชิ้นแล้ว ยังมีการแลกกับเสื้อเมือง ผ้าเช็ด ถุงย่าม ผ้าเสื้อ ผ้าหลบ ผ้าห่มและมุ้งดำ สำหรับเงินหมั้น ชาวไทลื้อส่วนใหญ่ต้องการนำไปประดับหมวกที่ใช้ในพิธีบวชเณร ใช้เป็นกระดุมเสื้อของผู้ชายหรือนำไปหลอมทำเป็นเครื่องเงิน เช่น เข็มขัด สร้อยประดับตรงเอวของเสื้อเมือง เรียกว่า “สร้อยดอกปีบ” และ “สร้อยสายดาว” เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ชาวขมุเองก็กล่าวกับผู้เขียนว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงประมาณ 10 - 15 ปีที่แล้ว พวกเขาแลกฝ้ายหรือใบห้อม บางครั้งมีของป่า สัตว์เลี้ยง และเงินหมั้นมาแลกกับเสื้อเมือง ชิ่นเมือง และผ้าทอชนิดอื่นของชาวไทลื้อมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ ชาวขมุของหมู่บ้านบางแห่งกล่าวว่า เคยเอาข้าวไร่แลกกับผ้าชิ้น เพราะบางช่วงในอดีตหมู่บ้านชาวไทลื้อขาดแคลนข้าวที่ได้จากการทำนา ข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวไทลื้อของหมู่บ้านแห่งหนึ่งว่า เมื่อประมาณ 10 - 15 ปีที่แล้ว ชาวไทลื้อในเมืองเงินหลายพื้นที่ยังปลูกข้าวไร่อยู่ตลอดพร้อมปลูกข้าวนา เนื่องจากปริมาณข้าวที่ได้มาจากการทำนาไม่เพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว โดยสมัยนั้นไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีจากประเทศไทย แต่หลังการใช้ปุ๋ยที่นำเข้าจากไทยแล้ว ผลผลิตข้าวจะเพิ่มขึ้นเพียงพอต่อการบริโภค จึงค่อยๆ ลดปริมาณปลูกข้าวไร่ จากนั้นเริ่มปลูกข้าวโพดแทนข้าวไร่มากขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้

การแลกเปลี่ยนหรือการซื้อขายในอดีตเหล่านี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างมีความเท่าเทียมกัน เนื่องจากทั้งชาวขมุและไทลื้อได้แลกเปลี่ยนสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวัน โดยมีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ มีงานเขียนของ Tomita (2009) ในกรณี

ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านชาวไทลื้อกับชาวขมุในพื้นที่บริเวณเมืองาย (ปัจจุบันอยู่ในแขวงอุดมไซ) กล่าวว่าไม่ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางชนชั้นอย่างชัดเจน ทั้งนี้ Tomita อธิบายถึงเหตุผลเกี่ยวโยงกับกำลังการผลิตทางด้านเกษตรว่า หมู่บ้านดังกล่าวได้ผลผลิตทางการเกษตรเพียงพอต่อความต้องการของประชากรในหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านชาวขมุที่ปลูกข้าวไร่และได้เก็บของป่า ชาวขมุในพื้นที่นี้จึงไม่ต้องอาศัยผลผลิตส่วนเกินจากพื้นที่ราบลุ่มคือ หมู่บ้านของชาวไทลื้อ ดังนั้น Tomita ได้ข้อสรุปจากกรณีศึกษานี้ว่า เมื่อพื้นที่ราบลุ่มในหุบเขามีพื้นที่ไม่กว้างพอที่จะได้พืชผลทางการเกษตรปริมาณมากกว่าพื้นที่ภูเขา จึงทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทและกลุ่มอื่นไม่ชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับกรณีศึกษาระหว่างชาวขมุกับไทลื้อในเมืองเงิน

ในปัจจุบัน ทั้งชาวขมุและชาวไทลื้อยังมีการค้าขายสินค้ากันในชีวิตประจำวัน เช่น แม่ค้าชาวไทลื้อบ้านบิหมินำอาหารไทลื้อไปขายที่หมู่บ้านชาวขมุที่อยู่ใกล้เคียงกัน พ่อค้าชาวไทลื้อบ้านบิหมินำเสื้อผ้าเมือง ชิ่นเมือง และชิ่นเมืองแบบประยุกต์ไปขายที่หมู่บ้านชาวขมุหลายแห่ง โดยขายราคาของเสื้อผ้าเมืองตัวละ 300 บาท ชิ่นเมืองลายธรรมดาผืนละ 250 บาท ถ้าเป็นชิ่นเมืองลายประณีตผืนละ 300 - 500 บาท อย่างไรก็ตาม การซื้อขายในสมัยนี้ มิได้อยู่บนพื้นฐานอุปสงค์ตามความจำเป็นของทั้งสองฝ่ายดังที่เคยเป็นในอดีต แต่มีปัจจัยหลายอย่างเกี่ยวข้องกัน จึงทำให้มีผลต่อความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อในเมืองเงิน

5.2 การปฏิบัติการของชาวขมุในกระบวนการผลิตผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน

ในอดีตชาวขมุบางส่วน (ส่วนใหญ่เป็นชาวขมุลื้อ) ได้เรียนรู้บางขั้นตอนในการผลิตผ้าทอ เช่น การนำดอกฝ้ายมาอัดฝ้าย (การแยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย) ดัดฝ้าย (นำปุยฝ้ายไปตีให้แตกตัวละเอียดฟูขึ้น) และเส้นฝ้ายทำเป็นเส้นใย แล้วส่งต่อไปยังหมู่บ้านไทลื้อเพื่อทอเป็นผืนผ้า จากนั้นนำผ้าผืนนั้นกลับมาเพื่อที่จะย้อมหม้อม โดยใช้น้ำย้อมจากหม้อหม้อมที่พวกเขาทำเอง บางคนเคยเย็บผ้าฝ้ายทำเป็นเสื้อเมืองด้วยตัวเอง ทั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มชนในการเรียนรู้และช่วยกันปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน เพื่อผลิตผ้าทอที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะชาวขมุลื้อมีตำนานเรื่องประวัติความเป็นมาที่เคยอพยพมาเมืองเงินพร้อมกับชาวไทลื้อจากสิบสองปันนาและหลวงน้ำทา วัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อจึงมีความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อนิยามว่าตัวเองเป็นใคร แตกต่างจากชาวขมุกลุ่มสาขาอื่นอย่างไร

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีระบบการสั่งซื้อผ้าทอจากประเทศไทยเมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนจากการผลิตผ้าทอเพื่อบริโภคเองหรือแลกเปลี่ยนซื้อขายภายในท้องถิ่น ไปสู่การผลิตผ้าทอเพื่อการค้า ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อประมาณ 10 - 15 ปีที่แล้ว มีชาวขมุบางส่วน (ส่วนใหญ่เป็นชาวขมุลื้อ) ได้เรียนรู้การทอผ้าจากชาวไทลื้อเมืองเงิน เพื่อเป็นอาชีพเสริมในฤดูนอกการเกษตร นำผ้าทอไปขายให้แม่ค้าคนกลางชาวไทลื้อเมืองเงิน เพื่อส่งไปขายต่อที่ชายแดนไทย-ลาว ส่วนใหญ่ทอผ้าประเภทผ้าซิ่น ผ้าเช็ด ผ้าหลบ และถุงย่าม

มีผ้าบางส่วนนำมาใช้ในครอบครัวของตัวเองด้วย ทั้งนี้มีเหตุผลทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสำคัญสำหรับชาวขมุ แต่ยังคงแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เคยมีมาก่อนใน กระบวนการผลิตผ้าทอไทลื้อดั้งที่กล่าวข้างต้น แต่กระนั้นในที่สุดการปฏิบัติ การทอผ้าของชาวขมุไม่ได้ประสบความสำเร็จ เมื่อมีอุปสรรคบางอย่างเกิดขึ้น ได้แก่ ราคาขายส่งของผ้าทอตกต่ำ และความต้องการผ้าทอของตลาด ไทยชะลอตัวหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ชาวขมุหันมา ปลูกข้าวโพดเพื่อส่งไปขายที่ประเทศไทยแทนการทอผ้า

การอธิบายสาเหตุการล้มเหลวของการผลิตผ้าทอไทลื้อของชาวขมุ นั้น ชาว ไทลื้อบางส่วนมีมุมมองที่แตกต่างกัน โดยอธิบายว่าผ้าทอของชาวขมามี คุณภาพด้อยกว่าผ้าทอของชาวไทลื้อ เพราะการทอผ้าไม่ใช่วัฒนธรรมพวก เขาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และชาวไทลื้อบางคนกล่าวว่า ผ้าทอบางผืน ที่ชาวขมุผลิตมีรอยเปื้อน บางผืนมีขนาดหรือลวดลายที่ผิดจากมาตรฐาน จึง ทำให้ผ้าของชาวขมุขายไม่ค่อยดี จนกระทั่งแม่ค้าชาวไทยบางคนตราราคาผ้า ทอของเมืองเงินทั้งหมด โดยอ้างว่าคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ผู้เขียนไม่สามารถ ยืนยันได้ว่าคำบอกเล่าของชาวไทลื้อดังกล่าวเป็นเรื่องจริงหรือไม่ แต่ได้ สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของชาวไทลื้อในปัจจุบันต่อการปฏิบัติการของชาว ขมุในวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นส่วนหนึ่งในการโต้ตอบความ หมายทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์

6. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อ

ดังที่กล่าวในข้อที่ 5 ในช่วงประมาณ 15 - 20 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่มนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากกว่าช่วงเวลาก่อนหน้านี้ ซึ่งเปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกัน และกันโดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน สู่ความสัมพันธ์แบบมุ่งเน้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ

ในมุมมองวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน เมื่อก่อนชาวไทลื้อทอผ้าเพื่อบริโภคเองภายในครอบครัว และเพื่อเป็นของขวัญแก่ญาติพี่น้องและผู้ใหญ่ รวมถึงการทำงานให้วัดเพื่อการกุศลสำหรับผู้ที่ย่างกลับไปแล้ว นอกจากนั้น มีการนำผ้าบางส่วนไปขายให้ชาวขมุ หรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นในการทอผ้า และการครองชีพ กล่าวได้ว่าผ้าทอเป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของทั้งชาวไทลื้อและขมุ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องแสดงฐานะ และเครื่องไทยทาน อันเป็นสิ่งซึ่งสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้ทั้งภายในและนอกหมู่บ้าน

ช่วงระยะหลังนี้ การทอผ้าเพื่อบริโภคเองมีแนวโน้มลดน้อยลงอย่างมาก โดยส่วนใหญ่ชาวไทลื้อทอผ้าเพื่อขายให้แม่ค้าคนไทยที่ขายแดนไทย-ลาว บางส่วนขายให้ร้านขายของที่ระลึกในหลวงพระบางและเวียงจันทน์ผ่านแม่ค้าคนกลางชาวลาว ล้วนมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้จากการขายผ้า ลักษณะ

ของผ้าทอก็จะเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของตลาด การทอผ้าแบบเดิมของชาวไทลื้อจึงต้องอาศัยชาวขมุที่ยังสวมใส่เสื้อเมืองและขึ้นเมืองในงานประเพณี และอีกส่วนหนึ่งมาจากการกำหนดนโยบายของรัฐที่ทรงค้ำให้ใส่ชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไปโรงเรียนสัปดาห์ละครั้ง สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชาวไทลื้อยังผลิตชุดพื้นเมืองอยู่อย่างเหมือนเดิมได้

ทางด้านการผลิตผ้าก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน การสั่งซื้อผ้าจากประเทศไทย ส่วนใหญ่แม่ค้าคนกลางเอาเส้นฝ้ายสำเร็จรูปจากโรงงานของไทยหรือของเวียดนามมาให้ชาวบ้านทอผ้า ทำให้การใช้ฝ้ายเมืองแบบเดิมน้อยลงหรือแทบจะไม่มีการใช้เลย การย้อมสีด้วยหม้อห้อมก็ได้เลิกไปเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว การแลกเปลี่ยนหรือการซื้อขายวัสดุระหว่างชาวขมุกับไทลื้อจึงไม่ต่อเนื่องกัน แม้ชาวขมุยังต้องการใช้ผ้าไทลื้อ แต่ชาวไทลื้อกลับไม่มีความต้องการใช้วัสดุของชาวขมุอีกแล้ว ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มชนจึงมีความสำคัญน้อยลงในวัฒนธรรมผ้าทอ อีกทั้งชาวขมุเองมีทางเลือกที่จะสวมใส่ผ้าซิ่นลาว ผ้าถุงของไทย และเสื้อผ้าแบบสากลมากขึ้น ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์จะเจือจางลงอย่างมาก

จากการวิเคราะห์ของผู้เขียนพบว่าความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มาจากสาเหตุหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดนโยบายของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์พื้นที่แนวชายแดนไทย-ลาวที่ได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์ การกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา รัฐบาลสปป.ลาวให้ความสำคัญต่อการเพิ่มรายได้และอัตราเจริญเติบโต GDP โดยส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจ จึงทำให้เกิดผล

กระทบต่อสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมในท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านในเมืองเงินก็จะไม่นิยมปลูกพืชที่มีรายได้น้อยและต้องรอรยะเวลานานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต

ส่วนประเด็นที่ 2 มาจากอิทธิพลของระบบทุนนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อพื้นที่แนวชายแดนไทย-ลาว ซึ่งกำลังเพิ่มความต้องการของสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทย ทั้งอาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และเครื่องแต่งกาย ผู้เขียนสังเกตเห็นสินค้านำเข้าจากไทยสู่ลาวที่ชายแดนเมืองเงินมีความหลากหลาย ดังเช่น อาหาร ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า รองเท้า เครื่องคอมพิวเตอร์ วัสดุก่อสร้าง เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ รถยนต์ น้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น ชาวเมืองเงินทุกกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยสินค้าเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน หมายความว่าพวกเขาต้องมีรายได้เป็นเงินสดเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ชำระค่าสินค้าต่างๆ อีกทั้งอาจต้องการเงินบาทในการซื้อสินค้าเหล่านี้อีกด้วย ดังนั้น ชาวบ้านจึงนิยมทำงานเป็นแม่ค้าคนกลางที่ค้าขายสินค้าต่างๆ ระหว่างไทย-ลาว หรือหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจที่บริษัทไทยต้องการ การค้าขายแดนเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้ออย่างรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อในวัฒนธรรมผ้าทอในเมืองเงิน มีแนวโน้มที่จะเจือจางลง โดยเฉพาะในด้านการผลิตผ้าทอที่มีการแลกเปลี่ยนและซื้อขายกันระหว่างวัสดุและผลผลิต แต่เมื่อรัฐบาลกำหนดนโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนรวมถึงเครื่องแต่งกายในรูปแบบดั้งเดิมในโรงเรียนและงานฉลองในโอกาสต่างๆ จะทำให้มีความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์บางส่วนในวัฒนธรรมผ้าทอกลับฟื้นคืนมา ดังเช่นการซื้อขายเสื้อ

เมือง ชิ่นเมือง และผ้าเช็ดเท้าระหว่างกลุ่มชน ทั้งนี้ ผ้าทอไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของพวกเขาดังที่เคยเป็นมาก่อน แต่กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่กลุ่มชนทั้งสองและหน่วยงานของรัฐพยายามใช้ความหมายของผ้าทอเพื่อเมืองเงิน เพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรองและใช้ประโยชน์

7. วัฒนธรรมผ้าทอเท้าเมืองเงินกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม

เมื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับเท้าเมืองเงิน ดังที่กล่าวในข้อที่ 6 พร้อมรัฐบาล สปป.ลาวกำหนดนโยบายรณรงค์การค้าและการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคและท้องถิ่น โดยเฉพาะเปิดการค้าเสรี พร้อมพัฒนาเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ผ้าทอเท้าเมืองเงินมีความหมายทางสัญลักษณ์มากขึ้น ทั้งชาวขมุและชาวเท้าเมืองรวมถึงหน่วยงานทางรัฐ จึงพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมในการนำเสนอตนเองไปตามเงื่อนไข สถานการณ์ และผลประโยชน์ โดยใช้ความหมายทางวัฒนธรรมของผ้าทอเท้าเมืองเงิน

7.1 การแต่งกายกับการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวขมุและเท้าเมืองเงิน การช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์

การหยิบยืมวัฒนธรรมผ้าทอเท้าเมืองเงินของชาวพื้นถิ่นหรือชาวขมุ โดยเลือกใช้เป็นเครื่องแต่งกายนั้น ได้ปฏิบัติกันมานานนับร้อยกว่าปี เท่าที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเห็นในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

มีอายุประมาณ 150 ปี เป็นภาพวาดชาวพื้นถิ่นชายและหญิง โดยผู้ชายนั่งแต่ผ้าผืนเดียวในท่อนล่าง พร้อมมีรอยสักที่สะโพกและขา ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อและขึ้นไทลื้อแต่ไม่ใช้ของไทลื้อเมืองเงิน พวกเขาแบกสิ่งของหนักขณะเดินผ่านหน้ากำแพงเมือง นอกจากนี้ ยังมีภาพถ่ายสมัยฝรั่งเศสปกครอง ในราวปี พ.ศ. 2473 เป็นหญิงชาวขมุที่สวมเสื้อปิดไทลื้อที่ประดับด้วยเหรียญเงินและโพกผ้าคล้ายกับของชาวไทลื้อ พร้อมใส่ปลอกคอขึ้นใหญ่ (ทรงศักดิ์ 2551, 126) ภาพเหล่านี้อาจไม่ใช่เครื่องแต่งกายของชาวขมุที่เมืองเงินโดยตรง แต่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะการหิบบ่มผ้าทอไทลื้อในสมัยนั้นของชาวพื้นถิ่นรวมถึงชาวขมุ

การหิบบ่มผ้าทอที่เป็นเครื่องแต่งกายโดยชาวขมุ นั้นสามารถอธิบายได้ตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมดังนี้

เงื่อนไขที่ 1: สำหรับชาวขมุบางกลุ่ม เช่น ชาวขมุในเมืองเงิน มิได้ทอผ้าเครื่องนุ่งห่มด้วยตนเอง

เงื่อนไขที่ 2: เนื่องจากชาวขมุอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านชาวไทลื้อมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เมื่อมีความต้องการผ้าทอในเครื่องแต่งกายจะสามารถแลกเปลี่ยนกับชาวไทลื้อได้

เงื่อนไขที่ 3: ส่วนชาวไทลื้อเองก็ต้องการข้าวไร่ ฝ้าย ของป่า หรือเหรียญเงิน หนึ่่นจากชาวขมุ มักจะแลกเปลี่ยนกับเครื่องนุ่งห่มที่ผลิตเอง

เงื่อนไขเหล่านี้สอดคล้องกับกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างชาวสิดา (หรือสิดาที่อยู่ในกลุ่มภาษาทิเบต - พม่า) กับชาวไทยวนหรือ “กะหล่อม”

ในหลวงน้ำทา โดย Badenoch และ Tomita (2013, 49 - 50) กล่าวตามเรื่องเล่าจากชาวสีตาวว่า “กะหล่อม” ที่เพ็งโยกย้ายตั้งถิ่นฐานมานั้นถามชาวสีตาวขอแลกเปลี่ยนข้าว ชาวสีตาวตอบว่า “พวกเราข้าวมากกว่าความต้องการของชุมชน แล้วคุณมีผ้าทอหรือเปล่า” ชาวกะหล่อมก็ตอบว่า “มีเยอะ มีมากกว่าความต้องการของเรา” ดังนั้น ชาวสีตากับชาวกะหล่อมจึงตกลงกันว่า จะแลกเปลี่ยนข้าวกับผ้าทอ ผู้ศึกษาเห็นว่าชาวไทลื้อที่เพ็งย้ายมาจากหลวงน้ำทามาอยู่เมืองเงินน่าจะประสบสภาพแบบเดียวกัน และมีความเป็นไปได้ว่า ได้ตกลงกันแลกเปลี่ยนข้าวกับผ้าทอเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในเมืองเงินพบว่า ชาวไทลื้อในอดีตปลูกข้าวไร่พร้อมข้าวนา เนื่องจากข้าวไร่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค และบางครั้งต้องแลกเปลี่ยนหรือซื้อข้าวไร่จากชาวขมุ ผู้ศึกษาเข้าใจว่าเมืองที่อยู่ในหุบเขาและมีพื้นที่นาไม่กว้างมากพอ จึงต้องอาศัยชาวพื้นถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนข้าว ซึ่งทำให้สร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความเท่าเทียมกัน

ในเวลาต่อมา เมื่อชาวไทลื้อรวมถึงไทเขินและไทยองตั้งถิ่นฐานจำนวนมากขึ้นในเมืองเงิน ทำให้เกิดปัจจัยเกี่ยวข้องกับการตอบสนองผลประโยชน์ต่อการเลี้ยงชีพภายใต้ระบบการปกครองแบบ “เมือง” หรือแบบรัฐจารีต ซึ่งมีพื้นฐานการปกครองในระบบอุปถัมภ์ โดยกษัตริย์หรือเจ้าเมืองใช้พิธีกรรมเกี่ยวกับผีเมือง เพื่อสร้างบารมีและความชอบธรรมแก่ตนเอง ดังนั้น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ โดยเฉพาะชาวไทและชาวพื้นถิ่น จึงแสดงตัวตนว่าเขาเป็นคนเมืองใดมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใด เพื่อได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองของเจ้าเมืองในระบบอุปถัมภ์ที่พวกเขาสามารถอยู่เย็นเป็นสุขได้โดยใช้สัญลักษณ์ทาง

วัฒนธรรม เช่น เครื่องแต่งกายที่มีสีสัน ลวดลายและโครงสร้างแบบเดียวกัน สอดคล้องกับ Cheesman (2004, 12 - 16) ที่กล่าวไว้ว่าลักษณะผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว-ไท มักจะมีความแตกต่างระหว่างเมืองมากกว่ากลุ่มย่อยต่างๆ และเมื่อมีการโยกย้ายผู้คนไปอีกเมืองหนึ่ง พวกเขาจะเปลี่ยนบางส่วนของรูปแบบหรือลักษณะผ้าทอตามรูปแบบเมืองแห่งใหม่ โดยผสมผสานรูปแบบของตนกับรูปแบบใหม่

พัฒนาการระบบการปกครองแบบ “เมือง” ที่มีความเข้มแข็งขึ้นภายใต้การคุ้มครองของเมืองขนาดใหญ่กว่า เช่น เมืองน่านตามระบบบรรณาการ จะสร้างความชอบธรรมแก่เมืองขนาดเล็กอย่างเมืองเงิน ทำให้วัฒนธรรมที่จับต้องได้ของผู้ครองอำนาจ เช่น วัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงินเกิดความหมายเชิงสัญลักษณ์โดยเชื่อมโยงกับอำนาจของ “เมือง” ผ่านการนิยามและผลิตซ้ำความหมายในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรมเลี้ยงผี เป็นต้น จนกระทั่งชาวขมุใช้ผ้าทอหรือเครื่องแต่งกายของไทลื้อเพื่อปรับเปลี่ยนตนเองไปตามสถานการณ์และผลประโยชน์ในการดำรงชีวิตมากขึ้นเรื่อยๆ

ปรากฏการณ์เช่นนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อฝรั่งเศสยึดอำนาจการปกครองในอินโดจีน และได้กำหนดนโยบายการปกครองในการเกณฑ์แรงงานและเก็บภาษี โดยมีเงื่อนไขแตกต่างกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ “Lao” “Tai” “Kha” และ “Meo-Yao” จะทำให้ผู้คนในลาวเริ่มคำนึงถึงเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ความไม่เท่าเทียมในการเกณฑ์แรงงานและการเก็บภาษีระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ น่าจะทำให้เพิ่มความหมายเชิงอำนาจต่อผ้าทอหรือเครื่องแต่งกาย

ของไทลื้อเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรอง แต่ประเด็นนี้ทางผู้ศึกษาไม่มีหลักฐานยืนยันเพียงพอ

ต่อมาในสมัยราชอาณาจักรลาวเริ่มใช้คำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง อันเป็นรูปแบบการจำแนกตามตำแหน่งแห่งที่ของที่อยู่อาศัย หรือเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ทำให้เกิดผลต่อพื้นที่ทางสังคมของ “เมือง” ที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม เริ่มกลืนเข้าไปใน “รัฐชาติลาว” คือ กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มแบ่งจำแนกเข้าใน “ชาติลาว” หรือคำเรียกที่นำด้วย “ลาว” จนกระทั่งปัจจุบันชาวบ้านยังนิยมใช้คำเรียกเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าการจำแนกแบบนี้ น่าจะทำให้ภาพลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชนหยุดนิ่งและตายตัว เช่น ชาวลาวสูงและลาวเทิงอยู่บนเขาหรือเชิงเขา มักจะทำลายป่าเพื่อทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย หรือชาวลาวลุ่มอยู่ใกล้เมืองหรือในเมือง โดยเชื่อมโยงกับสถานะทางสังคมที่มีมุมมองจากชาวไทลาวเป็นหลัก

ในปัจจุบันถ้ามองผ่านวัฒนธรรมผ้าทอในเมืองเงิน แม้จะเกิดความหลากหลายทางเลือกของเสื้อผ้าในตลาดและร้านค้าก็ตาม ทั้งชาวขมุและไทลื้อต่างก็มีแนวโน้มที่จะเลือกนุ่งซิ่นลาวมากขึ้นในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ การเลือกใช้ผ้าซิ่นลาวของสองกลุ่มชนนี้สามารถอธิบายในบริบทเดียวกันตามแนวคิดเรื่องการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมของผ้าซิ่นลาว ในการปรับเปลี่ยนตนเองไปตามสถานการณ์และผลประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐชาติกับกลุ่มชาติพันธุ์ หรือระหว่างกลุ่มชนผู้มีอำนาจ (dominant group) กับกลุ่มที่ด้อยอำนาจกว่า (subordinate group) ดังที่ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546, 8 - 9) กล่าวอธิบายเรื่องการ

พิจารณาการแสดงและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หรือ “การกลายตัวตนเป็นลาว (Lao-ization)” จากการครอบงำของวัฒนธรรมจากส่วนกลาง (Evans 1999, 143 - 145)

ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นผลพวงมาจากการกำหนดนโยบายของรัฐบาล สปป.ลาว กล่าวคือ ตามแนวคิดหลักในระบอบสังคมนิยมจะมุ่งเน้นความเสมอภาคของกลุ่มชาติพันธุ์และส่งเสริมวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนแบบสังคมนิยม วัฒนธรรม แต่อีกด้านหนึ่งรัฐบาลพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามแนวคิดชาตินิยมของ “ชาติลาว” ซึ่งต้องการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติลาว โดยกำหนดวัฒนธรรมไท-ลาวเป็นรูปแบบหลัก เช่น พิธีบายศรี ศาสนาพุทธ และชินลาว เป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมหรือในการจัดงานตามโอกาสต่าง ๆ เพื่อแสดงเป็น “ชาติลาว” หรือบางกรณีมีความมุ่งหมายที่จะสร้างความแตกต่างจากวัฒนธรรม “ชาติไทย” ดังนั้น นโยบายเหล่านี้จึงทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ ในสปป.ลาว นิยมเลือกใส่ผ้าชินลาว เพื่อที่จะให้ตัวเองเข้าถึงพื้นที่ทางการได้ง่ายขึ้น ทั้งในการแสวงหาสิทธิประโยชน์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เชื่อมโยงกับสถานะทางสังคม

การช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

นอกจากจะเกิดการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ ยังมีกรณีช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องแต่งกายระหว่างชาวไทลื้อกับชาวมุ กล่าวคือ เมื่อชาวไทลื้อพูดถึงลักษณะการแต่งกายของชาวมุ พวกเขาคิดว่าชาวมุมีลักษณะการสวมใส่ชุดไทลื้อแตกต่าง

จากชาวไทลื้อ แม้จะเป็นชุดเดียวกับชาวไทลื้อผลิตเองก็ตาม บางคนพูดว่าชาวขมุใส่ชุดไทลื้อไม่สวยเท่าชาวไทลื้อ เพราะไม่ใช่ชุดของเขาเองและรูปร่างก็ไม่เข้ากับรูปแบบของชุดไทลื้อ ชาวไทลื้อบางคนก็อธิบายถึงความรู้สึกในเรื่องนี้ว่าในปัจจุบันพวกเขาไม่นิยมใส่เสื้อเมืองและขึ้นเมืองแบบเดิม เพราะไม่อยากจะถูกมองจากคนภายนอกว่าตัวเขากับชาวขมุแต่งกายเหมือนกัน

ทั้งนี้ ชาวไทลื้อจำนวนหนึ่งพูดถึงฐานะทางเศรษฐกิจของชาวขมุว่ามักจะด้อยกว่าครอบครัวของชาวไทลื้อ ทำให้ชาวไทลื้อคิดเหมารวมว่าชาวขมูมีฐานะยากจนทุกครอบครัว สำหรับศาสนาและความเชื่อ ชาวไทลื้อบางส่วนพูดว่าชาวขมูยังนับถือผีและประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ไม่นับถือศาสนาพุทธเหมือนชาวไทลื้อ ทั้งๆ ที่ชาวไทลื้อเองก็ยังดำเนินพิธีบางอย่างที่เกี่ยวกับผีอยู่ก็ตาม จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ชาวไทลื้อในเมืองเงินเลือกที่จะใส่ขึ้นแบบประยุกต์หรือขึ้นของพื้นท้องถิ่นและของกลุ่มอื่น เช่น ขึ้นเมืองฮุน ขึ้นเมืองไชยะบุรี รวมถึงขึ้นใหม่ลาว และยังมีการใช้ผ้าเช็ด เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากชาวขมุที่พวกเขามองว่ามีสถานะทางสังคมด้อยกว่า

ข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องกับกรณีตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างชาวลัวะกับชาวไทลื้อที่บ้านห้วยโก้น อําเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดย พุ่มพวง อภิวศ์ (2551, 201) กล่าวว่า การที่กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะหันมาสวมเครื่องแต่งกายแบบไทลื้อ ทำให้ชาวไทลื้อส่วนหนึ่งเลือกที่จะหลีกเลี่ยงการใช้ชุดไทลื้อดั้งเดิม เพราะไม่อยากให้เหมือนชาวลัวะที่มีฐานะทางสังคมด้อยกว่า จึงออกแบบชุดแต่งกายแบบไทลื้อแบบใหม่ที่เรียกว่า “ชุดไทลื้อประยุกต์” แต่สำหรับชาวขมุเองก็มีปฏิกิริยาต่อชาวไทลื้อเช่นกัน โดยชาวขมุในเมืองเงินบางคนนิยมใส่เสื้อที่มีรูปแบบและลวดลายแตกต่างจากเสื้อเมืองของไทลื้อ

เช่น เสื้อเมืองแบบประยุกต์ พร้อมใช้ผ้าโพกศีรษะที่มีลักษณะเฉพาะของ
ตนในโอกาสพิเศษ เพื่อแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านวัฒนธรรมผ้าทอ
ในท่ามกลางสถานการณ์การใช้พื้นที่ทางสังคมของแต่ละกลุ่มชนที่มีความ
เข้มข้นมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การแต่งกายของชาวขมุที่ได้หยิบยืมจากชาวไทลื้อด้วย
เหตุผลทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงในความหมายเชิงสัญลักษณ์จาก
เงื่อนไขและสถานการณ์ทางการเมืองและการปกครองในเวลาต่อมา จน
กระทั่งเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์และระหว่าง
กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งชาวขมุก็ยอมรับที่จะปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายตามเงื่อนไข
สถานการณ์และผลประโยชน์ของตน เพราะเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายเป็น
เพียง “ยุทธวิธี” เพื่อแสวงหาพื้นที่ทางสังคมของตนเท่านั้น ทั้งนี้ ไม่ว่าจะอยู่
ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองชาวไทลื้อ เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส หรือรัฐบาล
สปป.ลาวก็ตาม พวกเขาจะใช้ผ้าทอในการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรม
ชาวไทลื้อที่อยู่ภายใต้การปกครองรัฐชาติลาวในปัจจุบัน มักจะใช้ “ยุทธวิธี”
นี้เพื่อผลประโยชน์ในบริบทเดียวกัน

7.2 การผลิตผ้าทอและการค้าผ้าทอไทลื้อ: การช่วงชิงความหมายทาง วัฒนธรรมและการสร้างตัวตนที่ซื้อขายได้ (Marketable Identity)

เมืองเงินในอดีต มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายผ้าทอไทลื้อระหว่างชาวขมุกับ
ไทลื้อ และมีการปฏิบัติการบางขั้นตอนในการผลิตผ้าทอไทลื้อจากชาวขมุ
โดยอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเปลี่ยน

จุดประสงค์การผลิตผ้าทอจากการบริโภคด้วยตนเองสู่การค้าเป็นหลัก โดยเฉพาะช่วงระยะเวลา 15 - 20 ปีที่ผ่านมา กระแสบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ผ้าทอไทลื้อเมืองเงินกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลสปป.ลาว ที่มุ่งเน้นรณรงค์การค้าและการท่องเที่ยวโดยใช้จุดขายหรือจุดดึงดูดทางวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม หรือใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่ง Keyes (1993, 47 - 48) เคยเรียกว่าเป็นการสร้าง “อัตลักษณ์ที่ซื้อขายได้ (Marketable Identity)” โดยยกตัวอย่างอธิบายว่าชาวไทลื้อในประเทศจีนพยายามจะนำอัตลักษณ์ของตนมาทำเป็นสินค้า โดยให้เข้ากับมุมมองของชาวจีนต่อภาพลักษณ์วัฒนธรรมของไทลื้อ เพื่อขายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ทวีข จตุรพฤกษ์ (2551, 210) กล่าวว่า “การสร้างอัตลักษณ์ขึ้นอยู่กับภาพลักษณ์ (image) ในลักษณะต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ อัตลักษณ์จึงไม่ได้ถูกกำหนดจากการใช้อำนาจโดยคนอื่นทั้งหมด” โดยยกตัวอย่างกรณีพื้นที่ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต้อง “แข่งขันและช่วงชิงกันนำเสนอตัวเองเพื่อรักษาความโดดเด่นของตนเอาไว้” บนเวทีการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม ตามนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและโครงการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐไทย

ชาวไทลื้อเมืองเงินในปัจจุบัน พยายามจะใช้วัฒนธรรมผ้าทอเพื่อสร้าง “ตัวตนที่ซื้อขายได้” โดยร่วมมือกับแม่ค้าชาวไทลื้อฝั่งไทย ใช้เครือข่ายหรือเครือข่ายของชาวไทลื้อด้วยกันในการติดต่อค้าขาย และใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมเดิมของตน เป็นส่วนหนึ่งในการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อ

เพื่อเป็น “ยุทธวิธี” ที่จะปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตามสถานการณ์และผลประโยชน์ ปฏิบัติการดังนี้ทำให้กลุ่มอื่นและรัฐยอมรับความเป็นตัวตนของชาวไทลื้อมากขึ้น ตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เก็บเกี่ยวได้ ดังนั้นเมื่อมีชาวขมุส่วนหนึ่งเริ่มผลิตผ้าทอไทลื้อเพื่อขาย ชาวไทลื้อจึงได้ตอบและช่วงชิงพื้นที่การค้าของชาวขมุ โดยแสดงปฏิกิริยาว่าผ้าทอที่ชาวขมุผลิตนั้นมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน

อย่างไรก็ดี ในมุมมองการแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์ ยิ่งเพิ่มการค้าผ้าทอเหล่านี้ได้มากขึ้น ยิ่งทำให้ลดทอนความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ไทลื้อออกจากผ้าทอมากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคไม่ได้มองเห็นและไม่ค่อยสนใจว่าผ้าทอผืนนั้นเดิมใช้ทำอะไร ผลิตโดยใคร เพราะเป็นการบริโภคความหมายเชิงนามธรรมหรือมูลค่าเชิงสัญลักษณ์มากกว่า Keyes (1993, 47 - 48) กล่าวว่า การบรรจุหีบห่อของอัตลักษณ์ (the Packaging Identity) แบบนี้ ทำให้วัตถุทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะรวบรัดและมักจะเป็นแบบเดียวกันทั้งนี้ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (ม.ป.ป. 47 - 48) กล่าวอธิบายว่าการเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นสินค้า หรือการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมนั้น จะทำให้ความเป็นมนุษย์ของเจ้าของวัฒนธรรมลดน้อยลง เพราะผู้บริโภคไม่ได้มองเจ้าของวัฒนธรรมเป็นสำคัญ มองแต่ตัวสินค้าที่มีความหมายทางสัญลักษณ์เท่านั้น สภาพการณ์เหล่านี้สามารถเห็นได้จากการบริโภคของผ้าเช็ดไทลื้อเมืองเงินในปัจจุบันที่จะกล่าวในข้อต่อไป

7.3 ผ้าเช็ดไถลื้อเมืองเงิน: การช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรม โดยหน่วยงานรัฐและการสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นเมืองเงิน”

ในเมืองเงิน ทางรัฐพยายามใช้เครื่องแต่งกาย เช่น ผ้าเช็ดไถลื้อเมืองเงิน มาเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของเมืองเงิน เพื่อเป็นการดึงดูดแขกและนักท่องเที่ยวที่มาเยือน “เมืองแห่งวัฒนธรรมไถลื้อ” ยกตัวอย่างเช่น ในงานเฉลิมฉลองครบรอบ 20 ปี การก่อตั้งเมืองเงินในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2555 มีการแสดงของนักเรียนโดยมีทุกกลุ่มชาติพันธุ์รวมถึงชาวขมุ ไทลื้อ ม้ง ลาว ฯลฯ สวมชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตน แต่ทุกคนต้องถือและใช้ผ้าเช็ดไถลื้อเมืองเงินในการแสดง ทำให้แขกผู้ชมประทับใจต่อวัฒนธรรมผ้าทอไถลื้อไปโดยปริยาย นอกจากนั้น การประดับเวทีและโต๊ะสำหรับแขกผู้มีเกียรติก็ใช้แต่ผ้าทอของไถลื้อเท่านั้น

ในการเดินริ้วขบวนของแต่ละหมู่บ้านในงานฉลองนี้ นอกจากจะแต่งกายด้วยชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ยังได้จัดให้มีการแสดงที่เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของตนขณะเดินขบวนแห่ด้วย เช่น การฟ้อนรำของชาวไทลื้อ การเคาะกระบอกไม้ของชาวขมุ การเป่าแคนของชาวม้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดขบวนรถที่ประดับด้วยวัตถุทางวัฒนธรรม หรือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และผลผลิตของแต่ละหมู่บ้าน เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ฝ่ายตุ่น ผักผลไม้ ฯลฯ แต่ในที่สุด ทางการเมืองเงินก็เลือกที่จะนำผ้าเช็ดไถลื้อเมืองเงินมาสร้างภาพเป็นสัญลักษณ์ตัวแทน “ความเป็นเมืองเงิน” บนพื้นฐานของความเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมไถลื้อ

ภาพที่ 9 เครื่องแต่งกายและการใช้ผ้าเช็ดในการแสดงของนักเรียนเพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 20 ปีการก่อตั้งเมืองเงิน (บันทึกภาพ: พฤศจิกายน 2555 ณ บ้านน้ำเงิน เมืองเงิน)

ทั้งนี้ มีความสอดคล้องกับแนวโน้มที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานทางรัฐในเมืองเงิน 2 เรื่อง กล่าวคือ การเขียนประวัติความเป็นมาของเมืองเงิน ที่รวบรวมโดยหน่วยงานการท่องเที่ยวเมืองเงิน ซึ่งเขียนเรื่องการอพยพโยกย้ายของบรรพบุรุษจากสิบสองพันนาและหลวงน้ำทา รวมถึงการปกครองโดยเจ้าเมือง ล้วนเกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อ แม้ผู้รวบรวมพยายามไม่ระบุเจาะจงถึงชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ผู้อ่านก็รู้โดยปริยายว่าเรื่องเล่าเกือบทั้งหมดพูดถึงเรื่องชาวไทลื้อ เพราะได้ระบุถึงชื่อหมู่บ้านไทลื้อไว้ และเห็นอย่างชัดเจนว่าไม่ได้พูดถึงชาวมุหรือความเป็นมาของหมู่บ้านชาวมุเลย การเล่าเรื่องชาวมุมีแต่เพียงเล็กน้อยในคำปราศรัยของเจ้าเมืองคนปัจจุบันในพิธีเฉลิมฉลองการก่อตั้งเมืองเงินครบรอบ 20 ปี กล่าวถึงวีรชนชาวมุที่เสียสละเข้าร่วมขบวนการต่อสู้การปฏิวัติเพื่อปลดปล่อยของฝ่ายคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ การจัดทำสื่อวิดิทัศน์ในโอกาสครบรอบ 20 ปีการก่อตั้งเมืองเงินของหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น มีแต่เพลงและดนตรีของชาวไทลื้อเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการขับลือด้วย

การปฏิบัติการเหล่านี้สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมโดยรัฐ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนโยบายรณรงค์การค้าและการท่องเที่ยวผ่านวัฒนธรรมผ้าทอหรือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีความโดดเด่น จนกระทั่ง “ผ้าเช็ดเท้าเมืองเงิน” ในปัจจุบันเปลี่ยนความหมายทางวัฒนธรรมไปดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ชาวไทลื้อในอดีตเคยใช้ผ้าเช็ดเท้าเป็นผ้าพาดบ่าของผู้ชายในพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่เมื่อมีการผลิตเพื่อขายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ความหมายของผ้าเช็ดเท้าจึงค่อยๆ จางลง จนผู้หญิงชาวไทลื้อเองก็เริ่มใช้เป็นผ้าพาดบ่าหรือผ้าสไบในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเหมือนชาวลาว และชาวไทลื้อคนรุ่นใหม่จะใช้เป็นผ้าพันคอในฤดูหนาว ส่วนการใช้ในพิธีกรรมสู่ขวัญ อาจารย์วัดหรือผู้ดำเนินพิธีกรรมยังใช้ผ้าเช็ดเท้าเป็นผ้าพาดบ่าเหมือนเดิม
2. ชาวลาวในเมืองเงินนิยมใช้ผ้าเช็ดเท้าเมืองเงินในพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะในโอกาสเข้าพรรษาและออกพรรษา ทั้งหญิงและชายมักจะใช้ผ้าเช็ดเท้าเป็นผ้าสไบและผ้าพาดบ่าตามจารีตประเพณีของชาวลาว รวมทั้งในพิธีสู่ขวัญต่างๆ
3. ผ้าเช็ดเท้าเมืองเงินเป็นสินค้าที่แม่ค้าชาวไทย หรือแม่ค้าชาวไทลื้อฝั่งไทยและฝั่งลาว นิยมสั่งซื้อเพื่อขายที่ตลาดชายแดนบ้านห้วยโก้น และส่งไปขายที่เมืงน่าน จนกระทั่งถึงที่เชียงใหม่ กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ดังนั้น ตัวตนของผู้ผลิตและเจ้าของวัฒนธรรม คือ ชาวไทลื้อเมืองเงินนั้นไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนในสินค้าทางวัฒนธรรม

7.4 พิธีกรรมและผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน: การแสวงหาพื้นที่ทางสังคมของชาวขมุ

ชาวขมุเองไม่มีวัตถุทางวัฒนธรรมที่สามารถแสดงตัวตนได้อย่างชัดเจนเหมือนผ้าทอชาวไทลื้อ แต่พวกเขาก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย พยายามใช้ประเพณีของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible culture) ให้ปรากฏเป็นเทศกาล หรืองานฉลองที่คนภายนอกสามารถสัมผัสและเข้าร่วมได้ เช่น บุญเกรอะ โดยให้ชาวบ้านจัดพิธีร่วมกันทั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการชุดหนึ่งเพื่อให้แขกต่างถิ่นหรือต่างประเทศมาเข้าร่วมได้สะดวกขึ้น พร้อมจัดพิธีแบบเดิมของแต่ละครอบครัวในรูปแบบพิธีสู่ขวัญปีใหม่ภายในครอบครัว

การปฏิบัติการเช่นนี้จึงทำให้วัฒนธรรมเกิดการซ้อนทับกันเป็นชั้นๆ กล่าวคือการดำเนินพิธีกรรมโดยรวมของหมู่บ้านเสมือนชุดการแสดง โดยมีผู้หญิงชาวขมุใส่ชุดไทลื้อเมืองเงินเพื่อต้อนรับแขกหรือคนที่มาจากต่างหมู่บ้าน เชิญทานอาหารพื้นบ้านของชาวขมุ และดื่มเหล้าไทร่วมวงกับคนพื้นถิ่น ทั้งนี้ ชุดไทลื้อมีความหมายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็น “ยุทธวิธี” ในการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมที่ไม่เป็นทางการ กลายเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นสำหรับคนภายนอกมากกว่าคนในชุมชน การแสวงหาพื้นที่ทางสังคมเหล่านี้อยู่บนพื้นฐานการใช้ความหมายทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อ หรือเครื่องแต่งกายชาวไทลื้อ เพื่อที่จะยกระดับการจัดพิธีกรรมให้เป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม ชาวขมุยังต้องจัดพิธีกรรมตามจารีตประเพณีของตน หรือตามชีวิตความเป็นจริงของตน โดยสมาชิกครอบครัวและผู้เข้าร่วมไม่ได้สวมชุดใดเป็นพิเศษ เพราะเครื่องแต่งกายในพิธีกรรมภายในครอบครัวไม่จำเป็นต้อง

แสดงตัวตนต่อคนอื่น และไม่ต้องช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมจากใคร เพราะพิธีกรรมเหล่านี้น่าจะเป็นพื้นที่ของตัวเองที่มีแต่การใช้ผ้าทอตามความเชื่อของตนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นหลัก

การใช้ผ้าทอในพิธีสู่ขวัญภายในครอบครัวของชาวขมุ เสือเมือง และชนเมืองของชาวไทลื้อมีความหมายสำคัญ เพราะเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อความหมายถึงเจ้าของเสื้อผ้านั้นๆ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าความเป็นมาของผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรมนั้นไม่ค่อยสำคัญต่อชาวขมุ แต่ความหมายสำคัญอยู่ที่ตำแหน่งแห่งที่ของผ้าทอในพิธีกรรมทางศาสนามากกว่า พื้นที่ทางกายภาพกับพื้นที่ทางความคิดต่อผ้าผืนนั้นเกิดการซ้อนทับกันโดยแยกออกจากกันมิได้

ทั้งนี้ ผ้าสไบเก่าๆ ที่เรียกว่า “ผ้าปริเนาะ” สืบทอดมาจากบรรพบุรุษสำหรับผูกเส้นฟ้ายให้กับบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในการประกอบพิธีสู่ขวัญนั้น มีความสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัวชาวขมุในการดำเนินพิธีกรรม เนื่องจากผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษเป็นผู้คุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ตลอดทั้งปี ในการปฏิบัติการณ์นี้ ชาวขมุไม่จำเป็นที่จะต้องช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมจากใคร หรือไม่จำเป็นที่จะต้องนิยามว่าตัวตนของชาวขมุเป็นเช่นไร เพราะพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษเป็นพื้นที่ทางความคิดของชาวขมุนั่นเอง

ภาพที่ 10 เครื่องแต่งกายแบบไทลื้อเมืองเงินของชาวขมุในพิธี “บุญเกรอะ”
ที่จัดขึ้นเป็นทางการ (บันทึกภาพ: มกราคม 2556 ณ บ้านดอกเกด เมืองเงิน)

8. สรุป

การเลือกใช้ผ้าทอของชาวขมุจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์กับชาวไทลื้อในอดีต โดยเฉพาะหญิงชาวขมุเลือกใช้ผ้าชิ้นและเสื้อแบบไทลื้อเมืองเงิน ทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ ผ้าทอเหล่านี้ชาวขมุได้มาจากการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกับชาวไทลื้อเมืองเงิน โดยในอดีตแลกกับวัสดุในการทอผ้าและย้อมสี เช่น ฝ้าย ใบห้อม เป็นต้น หรือซื้อขายโดยใช้เงินหมั้นหรือเหรียญเงินของฝรั่งเศสยุคอาณานิคม ด้านการผลิตผ้าทอเองมีความสัมพันธ์กับชาวไทลื้อ โดยชาวขมุบางส่วนได้เรียนรู้วิธีการบางขั้นตอนของกระบวนการทอผ้าจากชาวไทลื้อรวมถึงวิธีการทอผ้า เพื่อนำผ้าทอมาใช้เองหรือขายส่งให้แม่ค้าคนไทย

ในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันทางด้านสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ สู่ความสัมพันธ์แบบมุ่งเน้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากนโยบายของรัฐด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์พื้นที่แนวชายแดนไทย-ลาวที่ได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นชาวขมุและไทลื้อจึงมุ่งเน้นเพิ่มรายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือการผลิตผ้าทอของชาวไทลื้อเพื่อส่งออกไปยังประเทศไทย นอกจากนี้ ยังนิยมซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคนำเข้าจากชายแดนไทย-ลาวมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อรัฐบาลสปป.ลาวกำหนดนโยบายเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามแนวคิดชาตินิยมของ “ชาติลาว” โดยมุ่งเน้นใช้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวเป็นหลัก จึงทำให้ทั้งชาวขมุและไท-ลื้อเริ่มนิยมมุ่งขึ้นลาวทั้งในชีวิตประจำวันและในงานประเพณี

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อผ่านวัฒนธรรมผ้าทอในเมืองเงิน มีแนวโน้มที่จะเอนเอียงลงทั้งในด้านการผลิตผ้าทอและการเลือกใช้ผ้าทอ แต่เมื่อรัฐบาลสปป.ลาวเริ่มคำนึงถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยใช้เครื่องแต่งกายและวัตถุทางวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความเป็นพหุวัฒนธรรม จึงกำหนดนโยบายส่งเสริมเครื่องแต่งกายของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียนและพิธีกรรมต่างๆ ที่ทางการจัดขึ้น จึงทำให้การซื้อขายผ้าทอไทลื้อในระดับท้องถิ่นกลับฟื้นคืนมาบ้าง

แม้กระนั้น ผ้าทอไทลื้อในปัจจุบันไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของพวกเขาแต่ที่เคยเป็นมาก่อน แต่กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มชนทั้ง

สองรวมถึงทางรัฐพยายามใช้ความหมายของผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน เพื่อเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตัวเองไปตามเงื่อนไข สถานการณ์ และผลประโยชน์ กลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มชน หรือระหว่างรัฐกับกลุ่มชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การแต่งกายของชาวขมุที่ได้หยิบยืมจากชาวไทลื้อด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงในความหมายเชิงสัญลักษณ์จากเงื่อนไขและสถานการณ์ทางการเมืองและการปกครอง จนกระทั่งเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งชาวขมุก็ยอมรับที่จะปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายตามเงื่อนไข สถานการณ์ และผลประโยชน์ของตน เพราะเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายเป็นเพียง “ยุทธวิธี” เพื่อแสวงหาพื้นที่ทางสังคมของตนเท่านั้น ซึ่งชาวไทลื้อที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐชาตินิยมในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ชาวไทลื้อบางส่วนไม่ประสงค์ที่จะแต่งชุดของตนเหมือนชาวขมุ ที่พวกเขามองว่ามีสถานะทางสังคมด้อยกว่า ชาวไทลื้อจึงพยายามจะใช้ผ้าทอของกลุ่มอื่นๆ มาใส่แทนชุดไทลื้อเมืองเงิน เพื่อสร้างตัวตนที่แตกต่างจากชาวขมุ ส่วนชาวขมุเอง แม้จำเป็นที่จะต้องเลือกใช้ผ้าทอไทลื้อเป็นเครื่องแต่งกายในพิธีต่างๆ ที่ทางการจัดขึ้นก็ตาม พวกเขาจะใช้ผ้าโปกสีระชะเพื่อแสดงตัวตนที่แตกต่างจากชาวไทลื้ออีกด้วย

2. ในระยะเวลาราว 15 - 20 ปีที่ผ่านมา ชาวไทลื้อพยายามใช้ผ้าทอเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจในฐานะที่เป็น “อัตลักษณ์ที่สามารถซื้อขายได้ (Marketable Identity)” สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่จะมุ่งเน้นแรงกระตุ้นการค้าและการท่องเที่ยว แต่ถ้ามองจากมุมมองการแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์ การสร้าง “ตัวตนที่สามารถซื้อขายได้” นั้น นำไปสู่การลดทอนความเป็นตัว

ตนทางชาติพันธุ์มากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคไม่ได้มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อเมืองเงิน

3. หน่วยงานของรัฐในเมืองเงินมักจะใช้ผ้าเช็ดไทลื้อเป็นสิ่งแสดง “ความเป็นเมืองเงิน” เชื่อมโยงกับความหมาย “เมืองแห่งวัฒนธรรมไทลื้อ” สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมโดยรัฐ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนโยบายรณรงค์การค้าและการท่องเที่ยวผ่านวัฒนธรรมผ้าทอหรือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีความโดดเด่น

4. ชาวชุมชนพยายามสร้างตัวตนที่สามารถโต้ตอบกับชาวไทลื้อและทางรัฐได้ โดยปรับเปลี่ยนและจัดพิธีกรรม “บุญเกรอะ” ร่วมของหมู่บ้านให้สอดคล้องกับพิธีสู่ขวัญปีใหม่แบบเดิมภายในครอบครัว โดยใช้ชุดไทลื้อเมืองเงินในพิธีกรรมแบบทางการ เป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตัวเอง หรือการแสดงตัวตนต่อคนภายนอก

อย่างไรก็ตาม การใช้ผ้าทอในพิธีกรรมของทั้งชาวชุมชนและไทลื้อที่สื่อความหมายถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและขวัญ พวกเขายังปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพื้นที่ทางความคิดของตน ไม่จำเป็นที่จะช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมจากใคร หรือไม่จำเป็นที่จะนิยามว่าตัวตนเป็นใคร

บรรณานุกรม

- โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา. 2551. *ไทลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท*. เชียงใหม่: โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. 2549. “คนเมือง: ตัวตนการผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง.” ใน *อยู่ชายขอบมองลวดความรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. 2551. *มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ (Cultural Heritage of Tai Lue Textiles)* เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีข จตุรพฤกษ์. 2551. “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และกระบวนการกลายเป็นสินค้า: การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว.” ใน *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลในสังคมไทย เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นิพัทธ์เวช สืบแสง. 2539. *สังคมและวัฒนธรรมชาวขมุกับการพัฒนา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

ประชัน รักพงษ์. 2537. “ลื้อในลาว.” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “วัฒนธรรมไทลื้อกับการปรับตัวในกระแสของการเปลี่ยนแปลง” วันที่ 16 - 17 กันยายน 2537. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

_____. 2539. การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนในเขตเส้นทางสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจไทย-ลาว-จีน (A study of economics and local culture in the economic quadrangle route Thailand-Laos-China) เชียงใหม่: โครงการเพื่อนบ้านศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2546. “บทบรรณาธิการ: อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ.” ใน อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. หน้า 1 - 26. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

พุ่มพวง อภินวรงค์. 2550. คติชนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยศ สันตสมบัติ. 2548. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2551. *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย 1*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สำนักงานการท่องเที่ยวเขตเมืองเงิน กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม.
2012. *ประวัติศาสตร์ของเมืองเงิน*. (เอกสารอัดสำเนาภาษาลาว).

สุรัชย์ ศิริไกร. 2548. *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว*. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2541. *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ขมุ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ม.ป.ป. *รัฐชาติและชาติพันธุ์*. เชียงใหม่: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่.

Badenoch, Nathan and Tomita Shinsuke. 2013. "Mountain people in the Muang: Creation and Governance of a Tai Polity in Northern Laos." *Southeast Asian Studies* 2(April 2013): 29 - 67.

Baba, Yuji. 2009. "The Tai Lue in Northern Laos: Migration Process and Guardian Spirit Cult in Xayabury Province (Raosu Hokubuni Okeru Tai Luu: Saiyaburii Kenni Okeruljuushi to Shugorei Girei o Chuushinni)." In *Laos in Tay Culture Area: The Material Culture, Language and Ethnicity (Tai Bunkaken no Naka no Raosu: Busshitu Bunka, Gengo, Minzoku)*. Edited by T. Shintani, C. Daniels and M. Sonoe. pp.206 - 235. Tokyo: Keiyuusha.

Cheesman, Patricia. 2004. *Lao-Tai Textiles: The Textiles of Xam Nuea and Muang Phuan*, Chiang Mai: Studio Naenna.

Evans, Grant. 1999. "Ethnic Changes in the Northern Highlands of Laos." In *Laos: Culture and Society*. Edited by G. Evans, pp.125 -14. Chiang Mai: Silkworm.

Keyes, Charles F. 1993. "Who Are the Lue?: Revisited Ethnic Identity in Laos, Thailand and China." *Seminar on the State of Knowledge and Directions of Research on Tai Culture*, Bangkok.

Simana, Suksavang. 2003. *Kmhmu'livelihood: Farming the forest*. Vientiane: Institute for Cultural Research, Ministry of Information and Culture.

_____. 2005. "Kamu: Indigenous People in Laos and Their Life at Forest (Kamu: Mori no Seikatsu- Raosu no Senjuumin)." Translated and edited by Kayoko Yoshida. In *The Indigenous People in the World: The First People at Present (Sekai no SenjuuMinzoku: Faasutopiipuru no Genzai) Southeast Asia*. Vol. 2. Edited by Y. Hayashi and T. Gouda. pp. 175 - 198. Tokyo: Akashi shoten:

Tomita, Shinsuke. 2009. "Ethnic Relations between Tai Yang and Khmu on Production System in Northern Laos (Raosu Hokubu Ni Okeru Tai Yang to Khmu no Kankei: Seisan Sisutemu no Kanten Kara)." In *Laos in Tay Culture Area: The Material Culture, Language and Ethnicity (Tai Bunkaken no Naka no Raosu: Busshitu Bunka, Gengo, Minzoku)*. Edited by T. Shintani, C. Daniels and M. Sonoe. pp.240 - 267. Tokyo: Keiyuusha.
